

Muz

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

XV. évfolyam.

3-4. szám.

1906

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET ÉRTESITŐJE.

*

SZERKESZTI:

MERZA GYULA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

TARTALOM: Boér Miklós: Vihar a hegyeken. — K. Fodor János: Képek a gyimesi vasut mentéről. (5 képpel). — Harmath Lujza: Sirfeliratok a Székelyföldön. — Boros György dr.: Egy kirándulás emlékei. — Zala: Czárán Gyula, mint Kalauz-szerkesztő (2 képpel). — Figyelő: A magyar népművészet. — Ekefalvi: Kirándulás a hidegszamosi villanytelephez. — Különfélék: Fölvívás a Czárán-émlék javára. — A torjai barlang meséje. — Az E. K. E. f. év első kirándulása. — Koszorú a háztetőn. — A báró Bruckenthal-féle múzeum Nagyszébenben. — A tőzegmoha, mint mesterséges növénytalaj. — Egyesületi élet: Választmányi ülések. — Adakozás néhai Radnóti Dezső siremlékére. — Gyűjtés a Czárán-émlékre.

ELŐFIZETÉSI ÁRA 10 KOR.

AZ E. K. E. RENDES TAGJAI TAGDÍJUK FEJÉBEN INGYEN KAPJÁK.

MEGJELENIK IDŐKÖZÖNKÉNT.

KOLOZSVÁR,

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADÁSA.

1906.

Sárga Gergely **fehérenemű, vászon és férfi divat raktára Kolozsvárt,**
Wesselényi Miklós-utca (Belhid-utca) 8.

Teljes menyasszonyi kelengyék kiállítása: Legujabb bel- és külföldi fehérenemű különlegességek és férfi divatcikkek nagy raktára. — **Wein Károly és Társa** késmárki vászon és asztalneműgyár főraktára. Dús választék valódi Richter-féle rumburgi vászon, chiffon, Regenhart- és Raymann-féle asztalneműek, szőnyegárúk, paplan, matrác-, függönyök és pokrócokból. Szabott árak! Pontos kiszolgálás!

Hazai gyártmányu árúkbán nagy választék.

Cs. és kir.
udvari
szállító.

Szerb kir.
udvari
szállító.

Neumann N.

férfi- és gyermekruhatelepe Kolozsvár, Mátyás király-tér 14. sz.,

a tavaszi és nyári idényre

tavaszi és nyári öltönyöket, átmeneti kabátokat (Doubl Ulster) Havelokujjakkal és ujjak nélkül, rövid gazd. kabátok a legujabb kivitelben.

Nagy választék fiu- és leányruhák- és felsőkabátokból.

— **Minták és képes árjegyzékek ingyen és bérmentve.** —

Levélben való megrendeléseknél elegendő mértéknek egy régi öltöny beküldése. — Gyermekruhák rendelésénél elegendő, ha a gyermek korát, a kívánt színt és árt velem közlik.

Zurista-, vadász-, kerékpár-öltönyök és vizmentes gallérok készen azonnali öltözködésre.

**A révi
ZICHY-
barlang**

leírása külön füzetben is megjelent. Ára 20 fillér. A ki-
rándulóknak részletes fölvilágosítással szolgál az E. K. E.
Közp. Irodája (Kolozsvár, Mátyás-ház) és a révi osztály
üggy. elnöksége (Hollóssy Gyula, körjegyző — Rév.)

Kérjünk E. K. E. gyujtót! 5% az E. K. E. javára.

E. K. E.-gyűjtő megrendelhető az *Unió* magyar általános gyűjtőgyár részvény-társulatnál, Budafok.

BURGER FRIGYES

gyógyáru-, vegyszer- és illatszer-üzlete
Kolozsvár, Mátyás kir.-tér (Szathmáry-féle ház).

A Karolina orsz. kórház, Vörös-Kereszt kórház, M. kir. államvasutak, M. kir. tud. egyetemi intézetek, több betegsegélyző pénztár és vidéki kórház gyógyanyag- és kötszer szállítója.

Dús raktárt tartok mindennemű e szakmába való anyagokból.

Mindennemű bel- és külföldi
gyógyáru különlegesség.

Angol, francia illatszer- és
pipere-cikkek.

Gumi-különlegességek (prae-
servativ) férfiaknak és
hölgyeknek.

Háztartási cikkek, padló-
fénymázak. — Ásványos
gyógyvizek.

Gazdasszonyok figyelmébe!

Előírásom szerint gyorsan,
olcsón és tisztán lehet min-
denféle likőrt és rumot
házilag előállítani.

Árjegyzékkel szívesen szolgálok
turistáknak való zsebgyógy-
tár 2 koronától 5 koronáig.

Kola készítmények, erő-
sítő szernek, fáradalmas
utazásoknál.

Ámor arc-crème a legjobb bőrpoló!

Zsirtalan! 1 tégely ára 1 korona.

Részletes árjegyzékkel szívesen szolgál BÜRGER FRIGYES.

Arcképes igazoló!

Ezzel az E. K. E. tagjai utazási és vásárlási előnyöket, szórakoztató, hirlap és fürdőkedvezményeket élveznek. Ára 1 korona. Közhasznú turista-zsebnaptárral van egybekötve.

Czink József

Első erdélyrészi műruhafestő és (Chemische) tisztító intézete

Kolozsvárt, Wesselényi Miklós-utca 25. sz.

Műhely: Dézma-utca 5., saját házában

Festésre és tisztításra elvállal megfoltosodott és színehagyott női, férfi és gyermekruhákat teljesen fejtelten állapotban, függönyöket, butorszöveteket, ágytakarókat, szöveteket, kendőket, stb. a leg-tökéletesebben és olcsó árak mellett eszközöl. Előforduló gyász eseteknél a ruhák 24 óra alatt festetnek feketére.

Irodalom.

Magyarok daloskönyve. A népek legmisztikusabb és mégis legkézzelfoghatóbb nyilvánulása a népköltés; a magyar népköltés pedig egyike az elsőnek a világ minden népéé közül. — Szerteheverő kincs volt sokáig a magyar néplira; a szájhagyomány adta nemzedékről-nemzedékre. — Vissza kell adni a népek, ami a népből eredt. Olyan könyvet kell a kezébe juttatni, a melyből semmi sem hiányzik, a mit jól nevelt, biztos izlés költészetéből kiválasztásra érdemesnek ítél.

A Budapesti Hírlap gondoskodott erről az eleven szükségletéről.

„Magyarok daloskönyve” címmel most adott ki egy vaskos, csaknem hatszáz oldalos kötetet, melynek izléses kötésben két korona az ára.

A Dura Máté szerkesztésében megjelent mű hat fejezetben szerelmi, dévaj, hazafias, bor, elbeszélő és katonadalokra van osztva.

Ez az új könyv, a „Magyarok daloskönyve” ment a fiatalokunk verseskönyveinek határtalan pátoszától; tiszta zene ez, mely nem ad hamis hangot, utmutató és kalauz, mely elvezeti az idegen a magyar szív rejtekébe.

Kapható minden könyvesboltban.

A Pesti Hírlap a legelterjedtebb újságok egyike. A Pesti Hírlap politikai iránya változatlan, radikális ellenzéki és minden irányban független. A Pesti Hírlap előfizetői kedvezményes áron rendelhetik meg a Dívatszalon című kitűnő divatlapot. Megrendelések, mutatványszámok iránti kérelmek, előfizetési pénzek a kiadóhivatalhoz intézendők: Budapest, V., Váci-körút 78. A Pesti Hírlap ára negyedévre 7 korona; a Divat-Szalonnal együtt negyedévre 9 korona.

Fehér szalonka Az albinó állatok általában a ritkaságok közé tartoznak és minden vadász ember sokra tartja, ha ilyen abnormis színezetű madarat lőhet. Jankovich Tivadar grófnak kedvezett a szerencse és Somogy megyei birtokán lőtt egy fehér szalonkát, amelyet mint nagy ritkaságot Lendl Adolf dr. budai preparatoriumába küldött kitömés végett.

A Divat Újság minden hónapban kétszer jelenik meg. Előfizetési ára nagyon olcsó: negyedévre postán való szétküldéssel, két korona 20 fillér. Előfizetni legcélszerűbben a kiadóhivatalba intézett postautalványon lehet. A Divat Újság kiadóhivatala Budapesten, VIII., Rökk Szilárd-utca, 4. számú házában van.

Alapított 1865.

Eisenberger Ábrahám

Alapított 1865.

uri szabó és ruha nagy raktáros.

Ajánlja dúsán felszerelt szövetraktárát u. m. hazai, angol, skót szövet-különlegességeket a legdivatosabb kivitelben, legújabb szabással és a leggondosabb elkészítéssel. Továbbá ajánlja dúsán felszerelt raktárát, melyben állandóan a legdivatosabb öltönyök, felöltők, ulszterek, lovagió és sport-ruhák rendelhetők. Továbbá vannak raktáromon városi és utazó bundák, valamint dán bőrkabátok a legdrágább kivitelig.

Szolid kiszolgálásról cégem régi fennállása biztosítja a mélyen tisztelt vevőközönséget. Vidéki megrendelések a legnagyobb gonddal lesznek elintézve azon nap. A miért is legnagyobb bizalommal fordulhatnak cégemhez, hol a legelőnyösebb kiszolgálásról fognak meggyőződni.

Magamat becses pártfogásukba ajánlva, maradtam

Eisenberger Ábrahám, uri szabó.

Kolozsvár, Wesselényi Miklós-utca, Kornis-utca sarok.

Nyomatott Gombos Ferencnél Kolozsvárt, Deák Ferenc-utca 12 szám alatt.

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

Kiadja: az **Erdélyi Kárpát-Egyesület.**

Vihar a hegyeken.

enn, az erdős hegyen, oly közel az éghez, fáradtan pihenünk hős forrás vizéhez. Lombos fák árnyéka véd a nagy hőségtől; erdei lebbenés száll felénk a mélyből, hol vad sziklák teste örzi még a telet és sóhajtja felénk az édes hideget. Ezer virág fakad körülöttünk szerte, mosolygó kelyhükből illatot lehelve s pillangót ringatva . . . Mintegy szép, gyászos lány, talpig feketében, megjelen a rigó a bokor tövében; kíváncsian ránk néz s igéző kecsesen — egy pillanat alatt — vigan tovalebbről. A mókus is lenéz a vén fa ökléből s pajzán jó kedvében felfut az ág hegyre. Tűz villog ránk két kicsi szeméből s mintha ott se lennének: játszadozik, bujkál, ugrádozik egyre. De suhog a sólyom, szárnya lebbenésén fölsikolt a lég is: a mókus megriad, a szörnyű haláltól jól elbuvik mégis!

A szajkó és szarka, az erdők pletykái is megjelennek most, a nagy csodát látni, hogy aztán elmondják egész erdőségnek: mikép dúslakodnak itt a jövevények? A szajkó zsiszsegve, a szarka cserregve mind körülünk szárnyal, míg egy fegyver dörren s el-tűnnek egy árnyval.

A hatalmas hangra felriad az erdő; varjú csapat szállong, mint egy sötét felhő fejünk fölött szerte, amíg nagy lármával, az erdő tisztásán lecsapnak a gyepre. Apró madár visong, féltő szertettel fészke körül szállva; felénk nyul menekül előttünk ugrálva s a mély renetegben felriasztott vadak tünnek el serényen, a vad bozót alatt. Egy láng, mely kilandul hideg acél-csőből és villanva száll ki a sötét erdőből, egy hang, mely zúgva-húg a hérc-élen végig, leszáll a mély völgybe s felzendül az égig: ilyen riadalmat okoz az erdőben, hol addig csend honolt, szinte ijesztően! Csend, édes nyugalom, láthatatlan munka, míg a szent természet e sort meg nem unja s föl nem ébred bögvé, mint alvó vadállat, hogy megrázza minden csücskét a világnak.

Tikkasztó a hőség; a föld is elbágyad. Körülünk égető, fullasztó párazat. Egyetlen madárka nem csendül a dalra; ott lihegnek némán

árnyas bokor-aljba. Virág is elbágyad; szárnyas illatának ereje elveszett. Bogarak sem szállnak körülünk zümmögve, kergetőzve szerte: élni, szeretkezni s meghalni egy percben. Minden elmenekült és a nyílt szintéren, csak a néma erdő és mi vagyunk éppen. A föld zugaiba, az ős fák öklébe menekül száz élet; az ő parányait védi szeretettel így a szent természet.

Most valami készül, érzi minden féreg; mert tudtul adta azt a dicső természet, sejtelmes titokban, édes szent beszéddel, isteni hatalom csoda-erejével, hogy: rombolni készül a nagy, a hatalmas; reszkess gyöngé parány, az Úr beszél — hallgass!

Egyszerre a távol hegyek nagy ködéből, mint gyászos lepedő, lengetve a széltől, közeledik felénk egy darabka felhő. Gondoljuk: este lesz, mikor ide eljő; addig száz nótát is elzengünk e tájon s nagyot is pihenünk tarka virág-ágyon. De a kicsi felleg egyre nagyobb lészen, világokat takar el a semmiségben: kavarog, megbomlik, nyílik egyet-egyet s a végtelenségbe tűz-kigyókat kerget. Még egy pillanat és megbomlik a lég is; szilaj tülköléssel ront a bérce végig.

Zúg-búg a nagy erdő, jajong közel s távol, millió kis levél vad kánkánban táncol és fenn, a magasban felleg-óriások harcolnak vad tüzzel, mint bőszült Titánok. Pattog a villám és csattog a lángostor, a sötét, mély völgynek szikla-torka horkol . . .

Imára buzdul most a szárnyaló lélek és síró csipegés lesz a madár-ének. És a virág, lepke, bogár, zsongó méhe, mint a félénk gyermek anyja kebelére: oda simul édes szeretettel, lágyan, — a vén föld ölére, hol élet s halál van!

Én elnézem némán a sziklás tetőről, hogy a nagy természet, miként rombol, örül, hogy miként szaggatja, tépi, zúzza széjjel, amiket alkotott hatalmas kezével? És mint gyurja újabb alakba a földet, töri szilánkokba a sziklatetőket, s miként kavár egybe por-szemet, virágot, — alkotván a dulás nyomán új világot!? . . .

Mig a vihar zengve, rémes táncot járva, a bugó völgyből rohan a sziklára: itt a közelünkben, kis pásztor-kunyhóban, egy világ kincsénél százszor is több jó van! Puha széna ágy van a vessző-sövényen; szép asszony ül rajta, áldás a szemében! Mellette az *ura* s imádkoznak ketten, olyan nagy titokban, olyan szeretetben, hogy csak az az áldó Isten tudja, hallja; akinek szava zeng itt kün a viharba, aki, hogyha benéz a kicsi kunyhóba: rettentő haragja válik mosolygóra!

Az örült vad — a szél — elült már, kifáradt; a hegyi tájakra még a zápor árad, hogy mossa a földet a szennytől tisztára. Aztán riadozva, más hegyekre szállva: fölöttünk kiderül a fenséges sátor és leszáll az Isten a csodás világból. Jár-kél a romboló vad vihar nyomában; fenséges kezével simít, alkot lágyan; itt megtisztít forrást, fölébreszt virágot, az illatos erdőn dalt csendit az áldott!

ott magot hint szerte és fakad új élet: a rút halál testén fenséges tenyészet!

Új küzdés, a végből a régtelenségbe; az örök forrongás, melynek nincsen vége!

B. M.

Képek a gyimesi vasut mentéről.

Qióta a vasuti mozdony megtanult hegyet mászni, s útát talál olyan hegyszakadékokban is, a hol eddig legfeljebb csak a szenvedélyes vadász vagy a kitartó turista fordult meg; azóta közelebb jutottunk Csikhoz is.

A Csikvármegye alá egyesített Gyergyó és Csik Erdélynek titokzatos — kincsekben, természeti csodákban gazdag — fellegvára, melynek bástyái, a Kelemen-havas, a Bükk-havas, a Mező-havas, a Hargita; a Háromszéki hegység nemesak a kíváncsi szemek elől rejtették el a Magyar haza eme legmagasabb és legterjedelmesebb fensíkját, de a bejutást is ugyancsak nehézzé tették.

Még folyói is — pedig itt születik Erdély két legnagyobb vízere a Maros és Olt — csak szűk szorosokban, hatalmas ugrásokkal törnek útát a fensíkről és egyrésze az itt eredő vizeknek, mint a Kis-Beszterce, a Békás, a Tatros, az Uzpaták, már sehogy sem találtak utat az édes haza virágos mezői felé, hanem kénytelenek rövid próbálkozás után idegenbe szökni s a Szereth meg a Pruth piszkos, agyagos hullámaiban túnni el.

Nem nagyon régen volt, midőn Gyergyónak csak egyetlen egy s igen nehéz útja volt Erdély szive felé, a Mező-havas oldalán kapaszkodó Gyergyó-Szentmiklós—parajdi út; a Maros sziklavölgyébe beépített remek borszéki (toplicai) műút csak az újabb idők alkotása, a Maros szorosán át máskép, mint a lengő tutajokon áthaladni nem lehetett.

Csik már szerencsésebb viszonyok közt élt a multban is, mert a Hargita gerincén áthuzódó Csikszereda—székelyudvarhelyi műúton kívül az Olt völgyében is mindig megvolt Háromszékbe vezető jó útja.

Mindazáltal ezt a földet csakis a részben már felépült, részben még épülő vasuthálózat, melyet Székelyvasútnak nevezett el a világ, nyithatja meg teljesen; s mivel ezen nagyszabásu hálózatnak nemesak nemzetgazdasági szempontokból, de a turistaság és a vasutépítés technikájának szempontjából is hazánkban páratlanul nagy, kiváló fontossága van, a csiki és gyergyói székelyekkel együtt mindnyájan izgalommal kísérünk az épülő szakaszon minden kapavágást s reménykedve nézünk a lóvészti havasokon felkapaszkodó mozdony szétfeszülő füstgomolyára.

A Székelyvasutak déli (csiki) szárnya legelőször készült el s a millenáris esztendő óta már a Tatros völgyében is felhangzik a dübörgő mozdonyok éles füttye; az északi szárny azonban Szász-Régentől kezdődőleg még csak Dédáig, a Maros szorosáig készült el s idő telik bele, míg Gyergyó is üdvözölheti az első vasúti mozdonyt.

A Küküllővölgyekbe kiágazó összekötő vonal még kitervezve nincsen, s az csak akkor kerül építés alá, mikor az északi és déli szárnyat Madéfalva alatt már összekapcsolták.

Úgy Csík nagy részére, mint a völgy feekén húzódó, majd Madéfalvától a csiki heglánkra felkapaszkodó vasuti vonalra igen kényelmesen elérhető s amellet gyönyörű letekintést nyerünk az udvarhelyi szekérútról, ott, ahol az út a Hargita gerincéről (975 m. magasságban) csendesesen leereszkedik a cserjés hegyoldalak között szélesen nyíló Kápolnapatak völgyébe.

Erdő nem zavarja a távolba néző szemét, az Olt felé lejtő mellékvölgy egyre szélesedik és mindinkább tágasodó kilátást nyit a csiki térségre, egyszerre csak a Hargita meredeken aláhanyatló keleti oldalának peremén állunk, tündéri panorama szemlélésétől elbűvölve.

Mélyen alattunk fekszik a szép, jól művelt, népes községekkel sűrűn megrakott csiki lapály, közepén, a hol rekettyés partok között kanyargó, hol egyenes töltések között csillogó Olttal, mellette fehérlik a háromszéki út fehér szalagja s e kettő között fel-fel csillan a vasuti vonal acélsinpárján megtörő napsugár.

Felkeresi szemünk az Oltot, amint észak felől a Csík-Rákos mögött összeölelkező hegynyulványok szorosából duzzadt hegyipatak szertelenségével előtör, majd a Rákos- és Szépvíz-patakkal egyesülve állóhelyünk irányában már folyóvá dagad. Követjük őt amint Zsögöd és Szt.-Király között újból keresztül tör a hegyek ölelésén, hogy Al-Csík posványos rétjei között lassú menetében új erőt gyűjtve a tusnádi szoroson keresztül kitörjön Háromszékbe.

E pontnál megakad szemünk a Nagy-Csomág nyerges csúcsán, keresve a megette rejlı gyöngyszemet, a legendás Szt.-Anna tavat, s észak felé hordozva tekintetünket Csík-Szt.-Márton fénylő bádogos tornyai felett a kászoni hegyek és az Uz-patak melletti hegycsúcsok ágaskodnak a csiki hegláncot a háromszékitől elválasztó nyereg fölé. A velünk szemközt lévő csiki hegy csoport szakadatlan lánccal szegélyzi a völgyet s csak az északi sarokban fedez fel szemünk a Szépvíz és Rákos patakok között egy jobban bemélyedő mellékvölgyet, ugyanazt, melyet a vasút tervezői is a bércfal át-hágására kiszemeltek.

De íme a tusnádi szorosból előtörő füstgomoly jelzi, hogy közeleg a vonat. Hagyjuk el hát kilátó helyünket és siessünk le az alattunk fekvő Csík-szereda állomására.

Éppen jókor érkezünk; az eddig szolgálatot tett mozdonyt kicserélik a hatalmas, négy-csatlós hegyi mozdonynyal, sejtetve, hogy nehéz út előtt állunk.

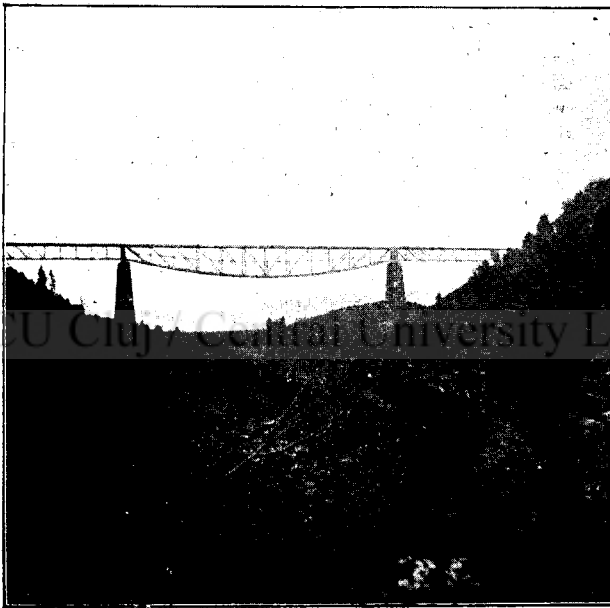
Madéfalváig alig észrevehető emelkedéssel, sovány, kavicsos szántóföldek között húzódik a vasútvonal, gyönyörű kilátást nyújtva az utazónak, jobbfelől a madarasi Hargita lánccolatára, balfelől Csík-Somlyó búcsujáró templomára s a szépvízi havasokra.

Madéfalvánál kezdődik a gyimesi szárnyvonal, mely mindjárt az állomáson túl elhagyja a most még csak épülni kezdő gyergyói vonal északi irányát s bekanyarodik jobbra, ama tágas völgyöbölbe, mely a Rákos és Szépvíz patakok között nyílik s melynek háttérében Szépvíz község házai rejtőznek.

Szépvíz-Szentmihály állomásig csakis a meglassudott menet árulja el, hogy vonatunk a hegy megmászására készül, a mint azonban ezen állomást elhagytuk, éles kanyarodással nekifordulunk a Rákos-patak jobb partjáiig leereszkedő hegynyulványnak (Köd 977. m.) s áthidalva a patakot, valamint Szentmihály szélső utcáját, mélyen bevágódik a pálya a hegynyúlvány testébe s 25⁰/_o-os (km.-enként 25 m.) emelkedéssel, kanyargó úton igyekszik azon fölfelé törni.

Egyre mélyebben marad alattunk a völgyfenék, Ajnád község hosszan szétszórt házai egyre kisebbeknek látszanak, nyikorog a kerék a folytonosan

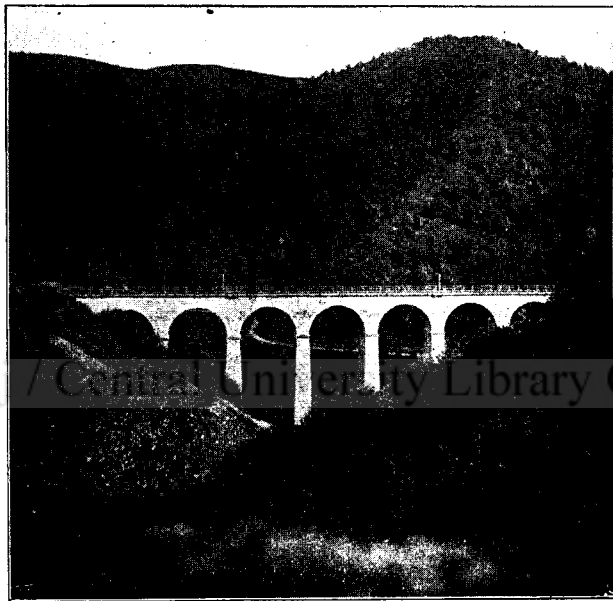

Áthidalás a karakói völgyben.

kanyargó acélsínek bordáján, erősen viszhangozva dohognak a mély bevágás lejtői, a mint a hatalmas mozdony a legnagyobb gőzfejlesztéssel iparkodik csak néhány kocsiból álló terhét felvontatni. Most a Rákos-patak egyik mellékágához érünk, melynek völgye élesen behasította a hegynyulványt, a Lóvész havasok ezen lábát. Toronymagasságú töltés hátán, melynek mélyén kanálissá törpül, a patakot áteresztő kőhid, robogunk a szakadék felett el, hogy azon túl ismét egy mély bevágás homálya adjon némi nyugtot.

Ezen bevágásban már előlép a csillámpala, mely fentebb, még mielőtt a gerinc kárpáti homokkőzetét elérnök, a sűrűn beléje ékelt jegeces mészszirtekkal vadregényes színezetet kölcsönöz a Rákos-patak szakadéknak.

A mozdony éles füttye zavarja meg szemlélődésünket, figyelmeztetve bennünket, hogy a vasuti vonal legfőbb nevezetességéhez, az egyik képen bemutatott karakói völgyáthidaláshoz értünk. A Rákos-patak ugyanis két nagyobb ágból gyűjti vizeit, a nagy és kis Rákosból, közbe fogva általuk az előttünk álló „Lóvész tetejét“, (1292 m) melynek déli lejtőjén néhány házcsoport rejtőzik. A kis Rákos-patak egyenesen északról törve alá, széles és mély völgymederrel keresztben folyik e helyen a pályatest előtt, 200 m. hosszban, 62 m. magasban két sudar toronynak tetsző kőpillérrrel alátámasztott, lelógó ívezetű vashidon repül át a pályatest, a túlsó völgypárkányon utolsó és páratlan kilátást engedve a hátrahagyott Rákos-völgyre s a mélyen visszahagyott Felcsík térségére. A karakói áthidalás egész Magyarországon páratlan, az osztrák Alpesi tartományokban is csak a híres Arlberg-vasut

Áthidalás a lóvész völgyben.

Trisana viaduktja mérkőzhetik vele, de ez is nem hosszúságával, hanem csakis a völgyszakadék mélységével és alpesi környezetének nagyobb regényességével mulja felül.

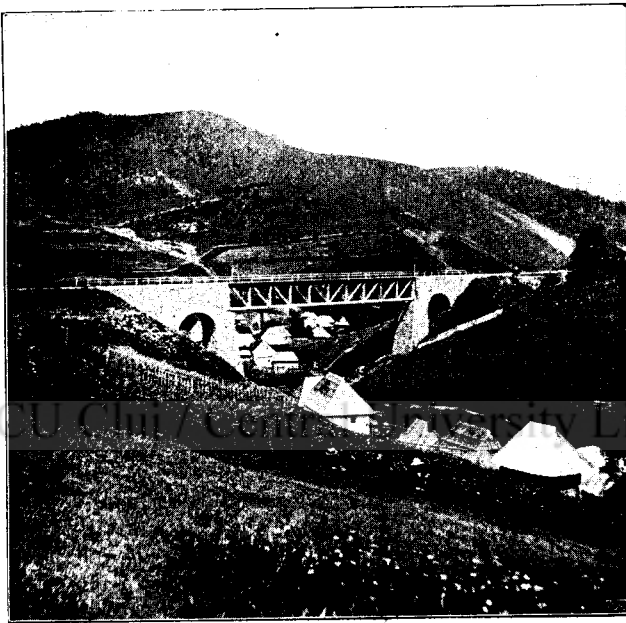
A közel fekvő Lóvész állomásig leginkább igen mély sziklabevágások között kanyarog a pálya, magasan fent a nagy Rákospatak északi szegélyén. Maga az állomás messze minden emberlakta helytől, az alagut közelében, a hegy oldalába vágott sziklapárkányon húzódik meg, és kizárólag vonat-találkozások lebonyolítására és a mozdonyoknak vízzel való ellátására szolgál.

Elhagyva e kitérő állomást, a vonalrész legékesebb építményén, a képünkön bemutatott lóvész viadukton robogunk még át, mely az utolsó völgyszakadékot szeli át magasra nyúló 7 ívű kőhídon. Az e helyen bányászott fehér, kárpáti komokkőből felépített, karcsú oszlopokon könnyedén

nyugvó félkörű ívsor, a szemmeringi vasút híressé vált festői viaduktjait is elfeledteti velünk.

De már kinyitlak az előttünk tátongó alagút hatalmas kapuzárnyai és hosszas füttyöléssel dübörög be vonatunk a 1221 m. hosszú alagút sötét torkába és közepén eléri a pályaszín legmagasabb pontját 1001 m. magasságban.

Fejünk felett huzódik a vízvásztó keleti Kárpátok gerincének azon szakasza, mely az Olt és Békás folyók forrásvidékét elválasztó Lóhavas (1793 m.) tömbjéből kifejlődve az Olt medencéjét határolja és egyes csúcsainak regényes szépségeivel tűnik ki.

Részlet a Tatros völgyben.

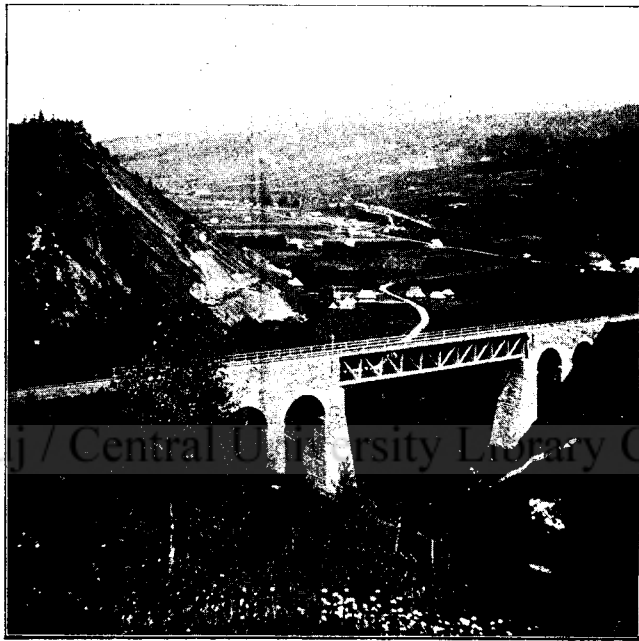
Azok a fantasztikus alakú juramész sziklák, melyek e jegeces palából álló, erdős oldalú, kerekded, pázsitos hegykupokon merészen tornyosulnak, mint a Nagy-Hagymás, Egyeskö, Öcsémteteje, Tarkó, Naszkalát, s melyekről oly elragadó a körültekintés, valódi gyöngyei Kárpátunknak. Bekalandozza szemünk róluk az Oltvölgyét messze a Hargita ormáig, bepillantunk mind a két Békás rejtelmes szorosaiba, elkalandoz tekintetünk az országhatárig párhuzamosan huzódó erdős gerinceken át egészen a mélyen bevágódó Tatros tágas völgyéig, a Gyimesi szorosig.

Az alagúttal átfurt hegygerincen túl a Tatros és mellékvízceinek medencéjébe érünk, mely medence Gyimesi szoros néven vált közismeretessé. Ennek az átlag 30 km. hosszú völgynek és az abba betorkoló számos mellékvölgynek a lakossága túlnyomóan csángókból áll, mely nép még napjainkig megőrizte elütő, állítólag tatáreredetre valló, szokásait, viseletét, életmódját.

A Tatros völgy oldalait immár kopár, egyhangu hegyek szegélyezik, mert a régebben dús fenyő és bükkerdőket lassanként mind kiirtották és a kecsketenyésztés azok új fejlődését meggátolta.

Miként az egyik képünkön is látható, a szoros szépségei az erdők letarolásával igen megfogyatkoztak, legfőbb ékességét jelenleg inkább azok a csinos és tiszta bár egyszerű havasi házak adják meg, melyek úgy a fővölgyben, mint a mellékszorosokban szétszórva csökkentik a vidék egyhanguságát.

Ezek a házikók 3 faluhoz tartoznak, ugymint Gyimes-Felső-Lokhoz, Gyimes-Közép-Lokhoz és Gyimes-Bükkhöz. E faluknak azonban nincsenek természetes határaik. 10—12 km. átmérőjű körben egymásután következnek

Áthidalás a görbepataki völgyben.

a házak, kertek, gyümölcsösök, szántók és a hegyoldalokon felhuzódó elkerített legelők. A völgyben, az irtásokon serény munka zaja hangzik, a hegyekről a legelő nyájak kolompjának hangja szól le a völgybe.

A vasút a mélyen fekvő Tatros völgybe, az alagútból kijövet a Görbe patak lejtős szurdukában ereszkedik alá, mely útjában több hegyszakadék felett halad át, merésznek látszó áthidalás segélyével; egyik ezen szép műtárgyak közül képünkön is látható.

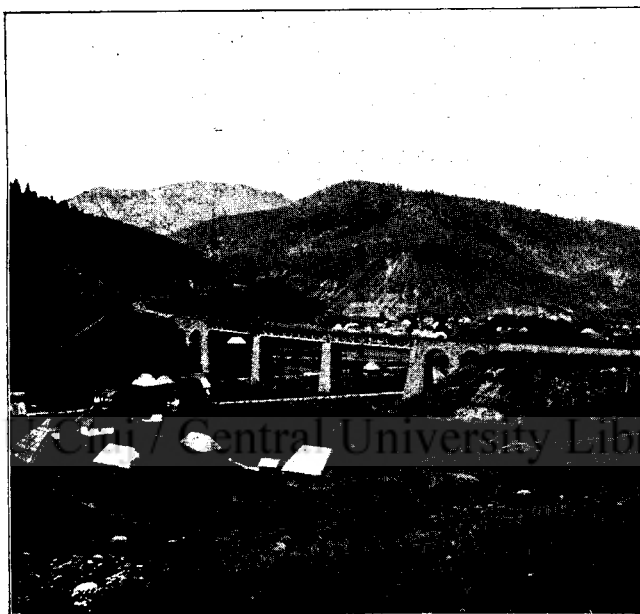
A Tatros völgyet Gyimes-Felső-Lok állomás előtt éri el, hol 3 nyilásos, ívben magasan fekvő útátjárón kanyarodik át a völgy déli párkányzatára, maga alatt hagyva a Szépvíz felől jövő és a Füvés meredek oldalán leereszkedő országútát, valamint a Tatros tetejénél eredő folyót.

Gyimes-Felső-Lok alsó végénél a völgy délkeletre fordul eddigi északkeleti irányából, magába fogadva a Hidegség-patakot, mely mellékvölgy hát-

terében a Naszkalát hosszú gerince, a csucos Javárdi és a Tarkó tornyosulnak. Kelet felé már a Tarhavas kopár orma magaslik ki az alacsonyabb hegyek közül.

Gyimes-Bükkön alul még találunk igen szép fenyves erdőket is, melyek váltakozva fiatal bükkerdőkkel, messze elhúzódnak a moldovai síkság felé.

Már közeledik a határ; a nagyszabású vasúti végállomás „Gyimes“, a Tatros balpartján, a határszoros kezdete előtt emelkedik, nagyszabású épületei, sűrű vágányhálózat, széles perronja, fényes csarnokai, jobb, forgalmasabb jövő reményében készültek, ma még csak a túristák gyönyörködnek bennük.

A Tatros-patak áthidalása Felső-Loknál.

Az állomásról délfelé tekintve a sziklás Apahavas csúcsa ötlik szemünkbe, mellette látjuk a várrom alakját utánzó Kőorr (Kőcsup), melyről egy sziklás borda egészen a folyó partjáig nyúlik le.

E bordán fut végig az ország határa, a Tatrosra kiugró előfokon még ma is fennáll egy kis erőd, hova a völgyfenékről fedett folyosón járnak fel a határőrök.

A völgy másik oldalán a szemközti hegyfok szintén meg van erősítve, míg lenn a völgyfenéken a Tatros erős kanyarodása zárja el a szorost, úgy, hogy az országút és vasút épp e helyen kénytelen a folyó jobbpartjára átmenni.

Határul a híd szolgál, melyen innen a magyar, rajta túl pedig a moldovai vám és egyéb határkezelési épületek és intézmények hosszan elnyúlnak a szűk völgy széléin.

K. Fodor János.

Sirfeliratok a Székelyföldön.

Közli : **Harmath Lujza.**

Székely néprajzi gyűjteményemnek egyik legérdekesebb része a sirfeliratok. Ezek éppen mint a kapufeliratok, egészen jellemzik a székely nép felfogását és egyéniségét. Őseitől átöröklött eredetiség, a népköltészet hamisítatlan kincsesbányája, de főképp az az eredeti humor csillámlik fel bennük, mely annyira jellemzi a székely népeletet.

A székelyben sok a költői véna. Ha örül, ha búsul, dalban, versben szereti kifejezni szíve érzelmeit. S ha néha itt-ott döcögösök is a rímek, de van bennük sok érzés, igazság és hangulat, melyeknél fogva lelkünk rokonszenvét biztosítják a maguk részére.

Mint néprajzi gyűjtőnek gyakran van alkalmam érintkezni a székely nép versmondóival — ahogy a nép nevezi őket — és mindig örömmre szolgál konstatálni, hogy mennyi poétikus hajlam van e népben. Ugyyszólván minden falunak meg van a maga házi poétája, aki kapu- és sirfeliratokat, lakodalmi és egyéb felköszöntőket gyárt a saját emberségéből. Amellett szorgalmas munkás, kapa-kasza nem hull ki a kezéből s a téli favágást sem végezteti mással.

Mikor megkérdeztem tőlük, hogy hogyan csinálják ezt a sok szép verset, a székely megrázta a vállát s mintha a legegyszerűbb dologról lenne szó, egykedvűen felelte:

— Hát csak úgy, instállom, az eszünkből, nem kell azt találni, magától jön, csak úgy né.

Hát adja a jó Isten édes székely népem, hogy jöjjön is az magától, ami lelkedben virágozik, mert úgy is csak ez a tied. Elhagyatva küzdesz a szegényes napi kenyérért, legalább legyen vigasztalásod a munka mellett az istenadta édes költészet, mely rosszban, bajban, keservedben enyhítésül szolgál mindenha.

Itt közlök néhány sirfeliratot, melyekben én annyi költői szépet, annyi eredeti felfogást és a népeletre vonatkozó tanulságos jellemzést fedeztem fel, hogy nem tartottam haszontalan munkának feljegyezni.

I.

„E sirhalom szentséges ölébe
Fazakas József teste van betéve.
56 évekig a világot élte,
Ekkor béköltözött a földnek méhébe.“

II.

Ikrék sirkövén.

„Ketten jöttünk e világra,
Ketten mentünk föld porába.
Ketten várjuk menyben a just,
Mit ad nekünk Jézus Krisztus.“

III.

„Elhervadt a virág, a legszebb korában,
Nincs Moldován Mari az élők sorában.
Elhervadt az életem virága,
Hagyta jó szüleim nagy szomorúságba.
Csak 21 évet éltem e világba,
És ekkor költöztem sötét föld porába !

Egy gyilkosság áldozata.

(Történt 1903-ban, nov. 6-án Nyárad-Gállalván.)

Kádár János nyisd kapudat,
Halva hozzák szép fiadat.
Nagy szomoru gyászos eset,
Mely pénteken estve esett.
Kádár Albert piros vére
Ártatlanul folyt ki a földre.
Még madárnak sem vétettem.
Bustya János jó barátom,
Ki mellett történt halálom,
Ki habár mellettem állott,
Az mégis csak hcába vót.
Ő meg nem oltalmazhatott,
Mert a gyilkos nem mutatott
Semmi sértő indulatot.
Mégis életemtől megfosztott,
Szüleimnek gyászt okozott.

V.

Egy öngyilkos sírkövén.

Ezen sírban nyugszik testem,
Jakab István volt a nevem.
21 évig éltem,
Magamat mégse kíméltem.
Fegyverrel magamat gyilkoltam,
Szüleimet gyászba hoztam.

VI.

A falu ezermestere sírkövén.

„Itt nyugszol Molnár Pál,
Ki az Urtól megáldattál.
Készítetted az ekéket,
Kenyérszerző eszközöket.
Betakarító szekereket.
A muzsikát megszerezted,
Fiatalságot táncra rendezted,
S így is az Urat dicsérted.“

VI.

„Faragtam sírkövet,
Másoknak eleget.
Készítek most egyet
Magamnak, míg lehet.“

VII.

„Voltam életemben gyakran boldogtalan,
 Bolyongtam eleget itt-ott is hontalan,
 Végül jött az óra s pihenésre hitt,
 Erről szól e szent kereszt itt.
 Kerekes András,
 Vándor csimpolyás
 Várja a feltámadást.“

VIII

Egy házaspár sírkövén.

„Itt Jánosi András nyugszik ezen sírba,
 Kit Bakó Klárája kísért ide sírva,
 Védjed óh szent kereszt porhadt tetemeit,
 Mignem hiv neje is egyesül vele itt.

Kiszabott életének eljött im határa,
 Férje mellé szállott ide Bakó Klára,
 Most mindkettőt védjed óh szent kereszt,
 Hisszük, hogy mindkettőt Jézus menybe cerszt.“

IX.

„Légy nyugalomba csendes szelid lélek,
 Miglen setét sírba teutánnad térek.
 Simon János vótam, de immán meghótam.
 Isten és emberrel békességben vótam.
 Edes nőmmel éltem 37 éveket,
 De Szokmári Anna, itt hagylak tégedet.
 Beszédim bezárom.
 Istennek ajánlom.“

X.

„Én Nagy Rózália Barta Pálné vótam,
 Ezernyolcszáz hatba jaj hogy megis hótam.
 Nagy Ferenc s Almási Mária szüőim,
 Voltak hit s erkölcsben kedves nevelőim.
 Tizenhat esztendőtv élven, nem élheték,
 Csak 9 hónapig férjemmel leheték.
 Eljövél levágál, mily kegyetlen valál,
 Éltem virágában, óh kegyetlen halál.
 Kedves apám, anyám s férjem siralomra,
 Juttatád tetemim ezen sirhalomra.
 Ember, aki még élsz, tanulj meg is halni.
 Nincs itt vigasztalás, végpont: meg kell válni.“

XI.

„Utás! Vándor! ki békét keressz.
 Jer pihenni, hiv a szent kereszt.
 Hallgass! szívem már nem dobog,
 S éltem fákjája nem lobog.
 22 évnek tündér álma,
 6 havi csalódás foszlánya
 Van felírva síri fáma.
 Utás! Vándor! jöjj ki gyakran,
 Ide, hol e síri hant van.“

XII.

„Aki mellettem jársz, olvasd irásomat,
Mely szomorun hagyom el az én társamat,
Árvaságra pedig két kis magzatomat,
Dénes Gergelyné, Török Borbára volt a nevem,
Csupán 30 éveket élhettem“.

XIII.

„Könnyet, könnyet e hideg sírköre,
Mit a fájdalom terem,
Szólj te kő, az ő nevének őre,
Kit takar e gyászos sírverem.“

A forradalomban elhalt szabad székelyek sírkövein is rendkívül érdekes dolgokat találunk. Néhányat itt mutatok be :

I.

„Három színü zászló alatt
Élte át a forradalmat
Farkas Péter nagy vitézen,
S hetven évvel égbe mégyen.
Itten hagyva 6 gyermeket
És unokát harmincegyet,
Százharminchat holdnyi földet
S érte busongó özvegyet“.

II.

„Emeltük e követ Nyiri Kiss Jánosnak,
Forradalombéli obsitos huszárnak.
Im beteljesedett az irásnak szava,
Született és azért megkölle halnia,
Béke poraidra jó apa és testvér,
Imádkozzál értünk égben az Istennél !“

III.

Rideg márvány szobor,
Födözd el kincsemet.
S örök híven ápoll
Jó Csiki Ferencet,
Harminc éveket élt,
E világ színhelyén,
Hatot azokból csak
Szerelmünk édenén.
Ezernyoleszáz negyven-
Kilenc nyárhó végén,
Tört meg ifju élte,
Forradalom hevén.“

Csángó vértanúk sírkövén

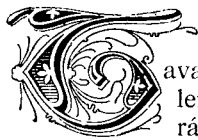
IV.

„Oh ne sirasd a dicsőt,
A hazáért vérrel adózott,

Sirhalmán a virág,
Lásd koszoruba gyüle
S a kegyelet feltüzi fejére,
Hogy intse az élőt:
Élnünk szép a honért,
Szébb meghalni azért.

Egy kirándulás emlékei.

avaly nyáron egy derekas kirándulást tettem Fiuméba, Velencébe s Milánó és Turin érintésével Svájcba. A mi a kirándulás élményeit megszokta kétszerezni, vagy talán tiszte-rezni is, jó útitársaim voltak: feleségem és leányom. Egyik a már látott és tapasztalt nő élénkségével, a másik az ifjú kedély rugékonyságával figyelt, kérdezett és jegyzett meg mindent.

Midőn az estvéli óra meghozta volna a pihenést, a három kincskereső egyszerre mindent kitért, mindent magyarázott, színezt és a nagy fáradtságot feledtették a gazdag zsákmánynyal. A vasuti haladás káprázatos gyorsasága úgy tesz az utas képeivel, mint a kártyavető a kártyákkal: megmutatja a kijelölt bizonyos darabot, aztán kavargja, kavargja, míg a néző szeme elkábul s kidobja azt az egyet, a mely kellett.

Az utas is egyelőre azt hiszi, hogy többé nem látja meg azt a szép képet, a mely mellett egész napokat elidőzött volna; nem élvezi azt a bájos himbálást, a melyet csak a velencei gondolában lehet érezni; sem azt a fölséges misztériumot, a mit a milánói temető halott-elői, a remek síremlékek között érezett és élvezett. Nem úgy van. Az emberi agy, ez a csodás gyűjtő, mint a jó gazdasszony egymás mellé rakosgatja újnál-újabb szerzeményeit, s a mikor rákerül a sor, még a háziakat is meglepi, annyi finom ízzel és befőttel, édesített vagy savanyított élvezeti cikkel tud kedveskedni.

Az én úti élményeim raktárát ezuttal is jól megostromolták az én kedves barátaim és ismerőseim. Többek között az iparos ifjak részére városunkban rendezett előadások intéző titkára kétszer kívánta részeltetni háladatos hallgatóságát. Nagy örömmel állottam az úgy szolgálatára, mert az utazás értékét és élvezeteit csak fokozza, ha minél többen vesznek részt benne akkor, a mikor már a rendezett emlékeket tárja föl az utas.

Arra nem számítottam, hogy iparosainknak szánt egyszerű előadásom még mások figyelmét is megnyeri.

Az „Erdély“ érdemes szerkesztője, Merza Gyula kedves barátomnak egy magánlevélben hozzám intézett szavai fölülmulják minden várakozásmat, mert ezeket írja: A te felolvasásodnak, illetve előadásodnak az a része, mely az ipari munkásoknak és így a társadalom alsóbb néprétegének a természeti szépségek iránt való fogékonyságát kifejleszteni, a kirándulási kedvet turista értelemben irányítani és a turista alkotások megvédelmezésének az erkölcsi értékét fölébreszteni célozta: mély benyomást tett reám. A bűzhödt lebujok, ocsmányi kártyabarlangok és perverz politikai összejövetelek helyett a népet üdülés végett a szabadba csalni tudni, ez volna a leg-

magasabb néphigiéna, a legegészségesebb szociálista reform. Svájcban a torna-, vadász-, lövés- és dalegyesületek azok a társadalmi segédcapatok, melyek az elébb említett célt szolgálják és a turista-egyletek számára a kinttartó hegymászókat nevelik a zsenge kortól kezdve. Nálunk a diákélet és a társadalom kiforrott osztályai között ezek az összekötő láncszemek jóformán hiányoznak, miért is nálunk maga a Kárpát-Egylet kell, hogy dajkává váljék a turistaság csecsemőinek, kezdőinek a nevelésére. Másutt a kirándulásokhoz szoktatott társadalmi szervezetek végzik azt a pionir-szolgálatot, a mivel nálunk a turista-egyleteknek kell vesződniök“.

A tapasztalt turista és a szerkesztő ezen becses nyilatkozatát szószertint idéztem tárgyi okból. Jó ha a szerkesztőnek s az eszme harcosának olykor-olykor halljuk a keserveit is, mert azokban az igazságot olyan világításban látjuk meg, a mely talán még jobban hat reánk, mint egy hosszú elmélkedés. De most már hadd, tegyek eleget a szerkesztő kívánságának is s egy kis elmfuttatásban számoljak be az „Erdély“ olvasóinak.

Egy ilyen nagy köruton a művészet és a természet remekei, mint hajdan a szél és a nap, fogadást tesznek, hogy a vándort melyik hódítja meg. A művész ölelő karjai között Velencében csak azért nem felelt a természetet, mert itt az is versenyez a hódításért. Midőn a Lidó nyári mulatóját paskolni kezdi a zápor, midőn sivit az orkán, bömböl a tenger, menekül a halászbárka, mint ha életét és üdvösségét azon pillanatban elveszítné, akkor nem tudja elfeledtetni a Szentmárktemplom nagypénteki képe, hogy a földön vagyunk. Hanem éppen ekkor értjük meg igazán a művészt, a ki szemléltetni akarja a nagy halál szörnyü hatását, a rémséges földingást, a templomkárpit repedezését, a sírok megnyílását és az isteni békét, melyben föltámad a fénylő nap és feledteti a mult iszonyu pillanatait, magát a halált is, miután örök az élet a művészetben s a természetben egyaránt.

Hogy a hatás annál teljesebb legyen, a Szentmárktemplom kupolájából füleinkbe zúgott a munkások kalapácsütésének pokoli halál-morajja, s a mikor a Lidóból a vihar után visszatértünk a művészet örök városába, szemünkbe áradott a lenyugvó nap pazar fénye, hadd vegyük eszünkbe, hogy csak az ember gyarló és mulandó. A természet és a művészet örök.

A *milánói* dóm mellől zavaros érzelmekkel távozzunk. Belsejében a nagy tágasság mellett a síma márványoszlopok hidegsége lehangel s méltatlankodva kérdezzük, miért az a pazar külső cicoma, a mely szédületbe hoz, ha belül nem juthatott több. Akkor bizonyonnyal nem a szív, hanem a szem kultusza volt divatban. A gótikus izlés meghasonlott önmagával, mert a borongós szürkeséget oly kedves, lenge fehérséggel váltotta föl, hogy az egymással ölelkező díszek, tornyocskák, szobrok és oszlopok a párkányokon és élciken szeretkező fehér galambokat juttatják eszünkbe. Ezt az átlátszó tisztaságot szeretjük s azt is hálával fogadjuk, hogy minden szem elébe kiállították ide a csillagos ég és a sugárözönben pompázó nap alá. Végül azon is megnyugszunk, hogy a belseje a nyugodt áhitat kedvéért maradt oly egyszerűnek, csöndesnek.

Svájcban a francia rész vonzott. Ha Genf nem csábít egy vallásos gyűlésre, talán elmaradott volna egész útam, mert mikor egy kirándulásról gondolkozunk, mikor még csak annyira vagyunk, hogy biz' a jó lenne, de fázunk a nagy fáradságtól és félünk a nagy forróságtól s aztán a pénzünk sem futja, akkor száz eset közül nyolcvanötben szép csendesen otthon maradunk, majdnem ugyanannyi pénzt elköltünk, az életünket is megunjuk, az időnk javát elalusszuk és legfennebb azzal vigasztaljuk magunkat, hogy csak az angolok, meg a könnyelmü emberek utaznak mindig, mert ezeknek van pénzünk, . . . azoknak pedig hiányzik valami egyéb.

Genf is, mint Brüsszel, egy kis Páris, csak hogy Genf a Montblanc mellett és egy tengernyi tó partján van. A tava foly, akár, mint a Tisza, a

hegye olvad és küldi a tó felé a másik folyót, onnan a borzos fejű, ripacos, repedezett jégképző Montblanc és társai oldalából. Nem szeretnék bele zökkenni ezekbe a rengetegekbe. mert akkor az „Erdély“ nagyon megbánná, hogy velem levelezést kezdett. Inkább nyomozom a mérhetetlen gleccserek szürke könyecskéjeinek vadul alárohanó folyóját, hadd lássam azt, a mit szemtanu szavára sem hittem el. A hegyek vize, a szürke Arve a genfi tót nem érheti el, talán csak azért, mert így jobban üzheti mesés játékát a tóból kiomló égbék Rhoné vizével. Milyen játék! Képzeld millió, meg millió cseppet egyesülve a kék és a szürke táborból. Ott a város vége felé egy percig farkasszemet néznek, azután összezsapnak, de egyik sem enged több másodpercig. Mint két egyenlő erejű bajnok, a viadal első hevében csak vállukat mérik össze, azután egyik kéz, majd a kar, majd több, meg több ölelés, végül izzonyú kavarodás, hömpölygés, mignem egyszer azt látod, hogy megadta magát mind a kettő s lett belőlük egy legyőzhetetlen koalíció, mely csolnakot s ha kell, hajót is könnyű szerrel szállít tovább.

Szakvélemény után nem nyomozódtam, de azt hiszem, a két víz hőfoka közötti különbség, de főleg az a tény, hogy egészen párhuzamos irányban s fölötte nagy gyorsasággal ömlenek új medrökbe, magyarázza meg azt a ritka tűneményt, hogy az oly nagyon elűtő színű két folyó vizét húzamos ideig külön látjuk.

A genfi nép luxusa és mulatozása nem nagyon érdekli a turistát. Engem sem elégitett ki. Ilyesmiért nem kell messze menni.

Svájc vizei fájdalmasan érintik az erdélyi útast, mert elképzeli, mennyivel érdekesebbek volnának a mi hegyeink, ha gyakrabban bukkannánk tengerszemre és egy-egy nagy tóra közöttük. Azt hiszem, Kolozsvár is szívesen kiköltözött volna a domboldalokba, ha csak Apahidáig volna egy kis tengere a völgyében. De hiszen minek panaszkodni, mikor itthon is bőven van mit élvezni, csak tartsuk nyitva szemünket és tudjuk mit s hogy kell élvezni.

Minden évben legalább egyszer rendezek egy családi kirándulást egyik vagy másik erdőnkre. Már csak az az egyszerű változás, hogy a megszokott mindennapiságot megzavarjuk, egészen új kedélyvilágot teremt. A lombi úton való fölemelkedés élvezete egészen ünnepies, mert az út fele részén a kertekben mutatkozó mozgalom vagy hanyagság, az emberi és állati élet egy s más jelensége egészen feledtetni a fáradságot. És az erdő néma csöndje, a picinyke kis csermely finom csacsogása, a legelésző állatok kolompja, az aratók dala idill és költészet, üdítő élet és megújulás. Nemcsak a tudónket szívjuk tele hamisítatlan friss levegővel, hanem a szívünket új érzellemmel, a lelkünket új gondolatokkal.

Roppant nagy akadálynak tekintik némelyek az ilyen kiránduláshoz az élelmezés nehézségeit. Ha minket megviselt is a múlt nyár nagy szárazsága miatt a szomjuság, de azontúl soha sem élveztük jobban az ebédet, mint akkor azt, a mit kiki magával vitt.

Kedvesebb volna a kirándulás, ha közelebbi helyünkre mehetnénk. A törökvágáshoz sokan járnak s éppen ebben van a hátránya, mert a mi kirándulóink, kevés kivétellel mind ellenségei a többinek, kik utánok járnak. A virágokat ölszámra tépik le, mintha a rét csak nekik viritna. De bár aztán arra használnák, hogy otthon földízítsék lakásukat! Ott az útszélén eldobják nagyrészét. Mintha csak pusztítás volna minden törekvésük!

Kell-e éktelenebb valami a puha pázsiton szétszórt zsíros papírdaraboknál, üveg-roncsoknál?! A kedves lombos fák mellett fájó szívvel jár a jóízű ember, mivel a kirándulók ékes kezdőbetűi, gyakran teljes nevei, ott díszelnek, a szép fa pedig szenved és szenved! S aztán szóljunk-e a pihenő padokról, vagy a kányafői messzelátóról. A halhatatlanság örök ígéit, saját becses nevöket egyre-másra oda metszik a derék kirándulók s

ráadásul olyan jelmondatokat is vegyitenek közbe, amelyeket maguk sém szívesen olvasnának el főnhangon.

Hát bizony volna nekünk mit élvezzünk csak itt városunk közelében is, mert a Szamos völgye, mert a Nádas tere, mert erdeink és hegyeink meg vannak áldva kellemmel, szépséggel, természeti csodákkal, elragadó tájképekkel. Szeretném megmutatni az én szívtelen és rongáló ifjú kiránduló barátainknak a nap lementét a sétatéri hidról, a város vidéke képét az Erzsébet-sétaút felső pihenőjéről; szeretném ha egy szakember ott állana a mellett a milliárd csigából kövült hatalmas szikla mellett és megfejtené a földalakulás nagy csodáit, megmondaná hol barangolt a mi kis folyónk annyi ezer év alatt, mielőtt mostani útjába bele szoritották, szeretném ha bár sétaterünk viszontagságos rövid multját ismerné minden polgárunk, hadd tudnák, mily sok küzdelemmel juthatott mostani szépségéhez.

Nem tartom elégségesnek, hogy csak itthon a magunk tengelye körül forogjunk mindig, s biztosíthatom a komoly törekvőket, hogy okos beosztás mellett nem kerül sokba a messze utazás sem. Erről itt városunkban pompásan tud gondoskodni a Kárpát-Egylet. Remélem, hogy nincs messze az az idő a mikor a testedző és lélekfinomító turistaság nálunk is virágozni fog.

Addig is, hadd mondjam el befejezésül a következő tényt. Élt egy kis városban egy kegyes apátplébános, a ki mindig jó igyekezettel hűségesen magyarázta egész életében ama szép és boldog ország titkait, a melybe halála után minden jó embernek el kell jutnia. Az apát belevényt a szent munkába s kis városába is, a melyet ő a világ legszebb helyének tartott, minthogy mást nem is ismert, miután egész papsága alatt soha ki nem mozdult onnan. Végül utolérte egy nagy betegség s éppen midőn készült az indulásra, ama dicső szép országba, meglátogatta egy régi jó barátja. Jól van páter, hisz ez nagyon szép, de mondja csak, mit fog felelni majd, ha oda fenn tudakozódnak fognak erről a mi földünkről. Hogy fog elszámolni az emberekről, kiket ön soha sem vett számba, s a földi dolgokról, a mikre soha rá sem tekintett. A pap megdöbbsent a kérdésre, de semmit sem felelt.

A következő nyáron egy hatalmas erdő rengetegében barangolt a jó barát s egyszer csak zörej rázta föl csöndjéből, ott a hol élő lényt nem is sejtett. Az öreg pap volt ott.

A jó barát szavait szívére vette s miután Isten megtoldotta életét, a hátralévő időt arra használta föl, hogy megismerje a természetet, mert átlátta, hogy csak akkor szép az élet, ha Isten nagy templomában, a dicső természetben gyakran járunk s ha mindig tanuljuk és élvezzük ezernyi szépségét.

Boros György dr.

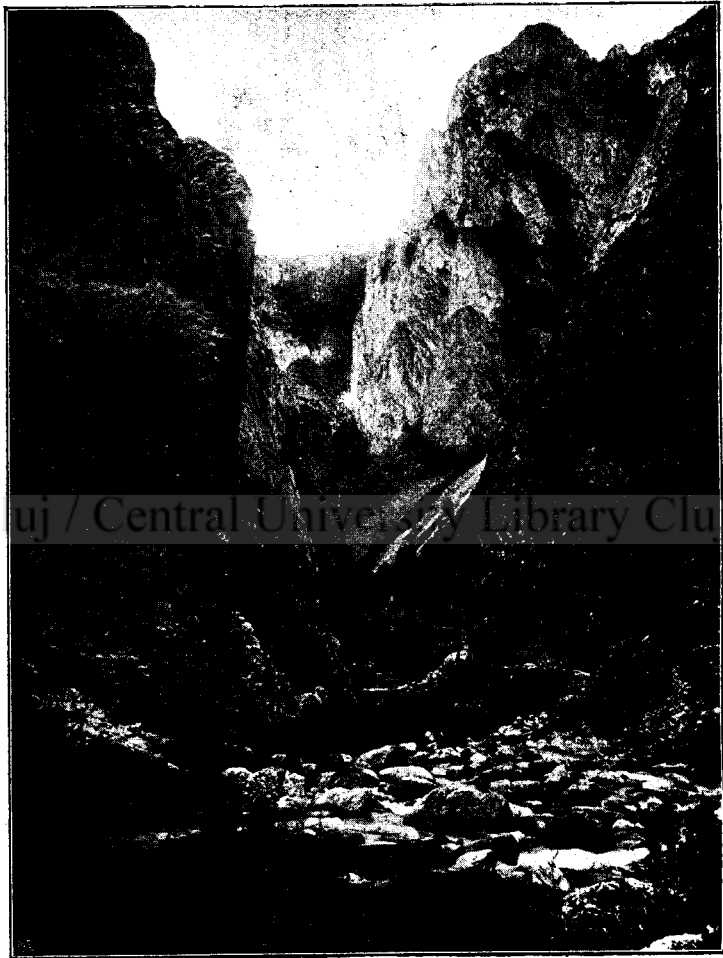

Czárán Gyula, mint Kalauz-szerkesztő.

Kalauz Biharfüredi Kirándulásokra“ címen írta és szerkesztette Czárán Gyula a részint magánkedvteléséből, részint azonban az E. K. E. költségén föltárt gyönyörű vidékek megismertetésére azt a szerző eredeti egyéniségét hiven visszatükröző bihari túra-könyvet, mely a gyakorlati újítások úttörő reformjait az egyes

vidékek megtekintési módjára s az útszakaszoknak lépésekben kimért eddig szokatlan beosztására is kiterjesztette.

Czárán egyik sajátossága volt a kiránduló helyeket körútakba foglalni, melyek sorában az E. K. E. anyagi hozzájárulásával alkotott Szamosbazar, Csodavár, Galbina, a rézbányai hármaskörút, továbbá a révi szoros, a Bulc-völgy, a sebiseli vízesések stb. hozzáférhetővé tétele egytől-egyig remekei az útkészítés művészetének. Az általa koszorúba foglalt természeti szépségek bejárhatósága egyúttal a műszaki leleményességnek sincs híjával.

Az E. K. E. útja a Torda-hasadékban.

A Biharhegységben kipróbált és kiaknázott tapasztalait Erdélyben is érvényesítendő, *Czárán* azzal a tervvel foglalkozott, hogy országrészünk egyes tájait a „Bihari Kalauz“ mintájára feldolgozza.

Itt bemutatjuk kéziratban maradt tervezetének azt a fejezetét, mely az egyesületünk műútjától átszelt Torda-hasadék körút alakjában való bejárásával foglalkozik.

Vezető a **Torda-hasadék**-ban.

A) *Kolozsvárról.*

Túron át Magyar-Peterdre a hasadék bejáratánál álló malomig kocsin 3 óra, innen tovább gyalog a hasadékon végig 1 óra. A felső úton vissza a kocsihoz 3 óra. Haza Kolozsvárra 3 óra.

A kocsit a malomnál hagyva, gyalog tovább a

1. belső malomhoz. Innen tovább a hasadék csinált gyalog útján .. 270 l.
2. itt balra az út mellett **a hasadék előbástyája**: egy sziklakapu kazamátával. Tovább menve ..... 40 l.
3. itt a sziklafolyosónál kezdődik a tulajdonképeni hasadék. Tovább menve, a hid körül féltűnik jobbra a **Balika vára**, vizavijával: két elfalazott barlang üreg. Nem messze már innen ..... 320 l.
4. **a Dalia-vár**: hatalmas sziklatorony, a mellette nyíló hozzáférhetetlen kapúval: a hasadék legmerészebb alkotása. Innen tovább 280 l.
5. itt egy *csurgó a sziklaban*, nagyon jó hideg vízzel. Tovább egy a sziklafalhoz simuló áthidaláshoz ..... 30 l.
6. ezen át tovább a *Nagy Fal*-hoz: szédítő magas s teljesen merőleges sziklafalazat ..... 320 l.
7. Tovább két hídon át ..... 700 l.
8. itt balra feltekintve, a sziklafalak hozzáférhetetlen üregeiben két sötét bokor látszik: a kipusztulóban levő *tiszta fa* maradványai. Innen tovább ..... 100 l.
9. itt a hasadékból a pataknak tágabb, köves árterére ér ki az út. Ezen csak egyenesen tovább az alsó malmot s az ettől beágazó ösvényt elhagyva, be a szekérútba ..... 790 l.
10. itt **vigyásss!** e szekérúton jobbra felfelé a fenyőültetvények közt tovább a (szekérúton, tovább, egyenesen kifelé menve, a nyitott pajtához jutni, mely eső elől jó mendéket nyújt) az elágazásig 60 l.
11. csak tovább balra, mindig a nagy utat tartva ..... 430 l.
12. itt az elágazásnál megint csak tovább, balra, a nagy utat tartva 60 l.
13. az elágazásnál csak egyenesen balra, tovább, mindig a nagy utat tartva ..... 120 l.
14. balra egy gyalog-ösvény ágazik ki; csak jobbra, egyenesen tovább a nagy úton, a nagy sziklatömb irányában ..... 160 l.
15. jobbra kiágazás, csak egyenesen tovább balra, a nagy úton .... 30 l.
16. balra gyalogösvény ágazik ki, csak egyenesen tovább jobbra, a nagy úton ..... 50 l.
17. az út kissé ereszkedni kezd, csak egyenesen tovább ..... 130 l.
18. az út ismét emelkedik, csak egyenesen tovább ..... 370 l.
19. **Vigyásss!** Itt, hol a nagy út ismét ereszkedni kezd, ezt elhagyva, jobbra, fel a letarolt erdő kopott felvontató útján, mely később egész egyenesen megy neki a hegynek, az elágazásig ..... 310 l.
20. itt balra tovább, felfelé a köves úton ..... 35 l.
21. egy ferdén álló nagy szikla lapon át tovább ..... 100 l.
22. az út nagyon sziklássá válik, csak tovább, felfelé a sziklák közé mélyített úton az elágazásig ..... 45 l.
23. jobbra tovább ..... 45 l.
24. itt jobbra kanyarodva az út lassankint elzúllik. Csak tovább, felfelé a színjelzés után ..... 45 l.
25. most kissé balra, felfelé a bokrosnak gyp-utcáján, a gypes tető pásztorösvényéig ..... 30 l.
26. ezen símán jobbra, tovább Északnak, az átelleni sziklaoldal teteje irányában ..... 430 l.

27. itt a kőpaddal megjelölt

Kilátó,

honnan a hasadék belseje egész mélységében s a hasadék ajakfalaitól sziklarámába befogott M.-Peterd, azonkívül Torda és vidéke nagyon szépen láthatók.

- Innen tovább, balra visszakanyarodva, mindenütt a meredély peremén felfelé tovább ..... 320 l.
28. Jobbra kanyarodva a szakadék peremén, mindig a színjelzés után, a karszt közt, **Felső-Kilátó**-hoz, honnan közvetlen a perem gyepjárkányáról a hasadék nagy sziklakuliszái is láthatók..... 630 l.
29. Balra kanyarodva felfelé tovább a szakadék peremén, mindig a színjelzés után még ..... 60 l.
30. **Vigyázz!** Elhagyva a szakadékot, a karszt közt balra felfelé kanyarodva tovább déli irányban a **Monasztéria romjai** felé, melynek fái nem sokára láthatókká lesznek, s hol 1849-ben a tordai honvédvadászok az oláh felkelőket szétverték..... 1400 l.
31. a fáktól beszegett medencét elérve, jobbra kanyarodva a hajlás és a karszt határán tovább nyugati irányban ..... 150 l.
32. a hajlás végén ezt s a fákat elhagyva, s jobbra felkanyarodva a karsztba, tovább ismét nyílt helyen ..... 200 l.
33. szép kerek tálszerű horpadás: ennek jobbfelöli lejtőjén csak egyenesen tovább (elől látszik M.-Peterd és Indal) ..... 500 l.
34. Közép-Peterd irányában balra lefelé kanyarodva a karszt közt, később merően le a sziklák közt ..... 500 l.
35. innen nem egészen leszállva a zöld nyeregbe, jobbra le a gyepes lejtőn M.-Peterd végső házai irányában (az átelleni sziklafalban a **Juhos-barlang** száda látható) a pásztorösvényre ..... 50 l.
36. ennek gyepes csapásain jobbra tovább a barlang irányában lefelé egyenesen át ..... 300 l.
37. jobbra tovább ..... 220 l.
38. a ronda vizü forráskútnál balra kanyarodva a szekérútra s ezen tovább..... 150 l.
39. **Vigyázz!** Jobbra lekanyarodva a bokrok közt a gyalog ösvényre, mely egyenesen száll lefelé ..... 120 l.
40. a sűrű ciherből kiérve, a hajlásban egyenesen le az 1. sz. belső malomhoz ..... 630 l,
s innen vissza a kocsihoz.
- (Megjegyzés. Az 1. sz. belső malom közelében a jobb parton jó hideg forrásvíz van.)

B) **Tordáról.**

A hasadék alsó torkolatához kocsin 1¹/₂ óra. Tovább gyalog az előbbi A) 10. sz. pontjában „vigyázz“-al jelzett elágazásig. Innen a szekérúton egyenesen balra felfelé a fenyőültetvények közt, úgy a mint ott le van írva, a 40. sz. pontig; s innen a belső malomtól úgy, a mint az A) alatt az 1. sz. ponttól a 10. sz. pontig le van írva. tovább vissza a kocsihoz.

*

Ime a „Bihari Kalauz“ erdélyi folytatásban, mely Czárán szerint *lépésekben*, sőt *lépésről-lépésre* vezeti a kirándulót. A kirándulók felett gyakorolt gyámkodásnak ez a sok ember előtt túlzásba menni látszó rendszere annyi lelkiismeretességgel, oly nagy helyismerettel és aprólékos részletességgel nyilvánul meg, hogy valóban bámulatraméltó.

A távolságok lépésekben vannak megjelölve az útnak minden egyes olyan pontjától, mely útmutatásul szolgálhat a következő szintén erre alkal-

mas pontig. A lépés-szám tehát azt jelenti, mennyit kell menni, hogy a következő pontig eljusson az ember.

A lépéseket nem szükséges éppen folyton számlálni; csak tudnia kell mindenkinek, egy perc alatt hány lépést szokott vízszintes úton, hányat emelkedés közben és mennyit leszállásnál megtenni; s akkor a percek számából a megtett lépések számát is megtudhatja. Rendes mérsékelt turista-tempóban, Czárán szerint vízszintes talajon 80—90 — hegyen leereszkedve

Részlet a Torda-hasadékban.

100—110, — felfelé menve 60—70, — erős emelkedésnél 40—50 lépés esik egy percre.

Az persze vitatárgya lehet, hogy a kalauzkészítésnek ez a módszere mennyiben válhatik a laikusoknál is népszerűvé, annyi azonban tagadhatatlan tény, hogy egy természetrajongó lélek tipikus fölfogásán van fölépítve.

Végül kifejezést adunk abbeli reményünknek, hogy Czárán esetleg hátrahagyott kiadatlan turista irányú dolgozatait az illetékes tényezők az E. K. E. tulajdonába lesznek szivesek átbocsátani.

Za—la.

A magyar népművészet.

Malonyay Dezső, ki a magyar nép művészetének, kézi munkáinak, házi ipari készítményeinek tanulmányozása céljából az E. K. E. néprajzi muzeumát is többször meglátogatta és ott különösen a kalotaszegi holmik iránt érdeklődött: nemrégiben a *Műbarátok Körében* néprajzi érdekű előadást tartott, miből kivonatban a következőket közöljük:

A Kalota és Körös völgyében, a gyalui havasok, a Vlegyásza és a Meszes-hegység között fekszik harmincnégy falu, *Kalotaszeg*. Itt él, sok bajjal, sok küzködéssel, dolgozik ernyedetlenül s magyarságához hű, vagy tizenkilenc-huszezer magyar.

A nép egységes magyar sziget a környező oláh tengerben. Merjük állítani, hogy magyar voltukban főleg csak külön, jellemző, őket minden mástól megkülönböztető művészetük segítségével maradhatnak meg s bizony már satnyul, romlik, vész a nép művészete kincses Kalotaszegben is.

Ritka az olyan kalotaszegi gazda, a ki ne maga készítené gazdasági eszközeit, a diszitó faragáshoz meg a legtöbb ember tud. Antal István János, Magyar-Bikalon, mint hallám, majd meg láttam is, maga eszelt ki egy ekét.

— Sokat küzdöttem — beszélte — az ódalos földemen, mindegyre eltaszigált a rendes eke, nem birtam föl vágni. Tusakodtam, hogy találjak ki valami helyeset. Ehun e! Ennek kormányja, kődöke, szarva, gerendéje fábul vagy, de azér' azóta, a mióta ezzel járom a földet, négyszer annyit terem. Egy barázdán jár, két kormányja van s három szarva, nem kettő, mint a kerülő ekének. Lapis vas is kettő benne, hosszú vas is kettő. Egyik fele mindig hever. De bezzeg a hanga-dülön, a bereki dülön, meg a csügeti dülönben nincs ennek párja!

Antal István János csüllöt is talált ki, kerekeset, olyat, hogy a fonalat maga viszi föl a vetőkaróra. Csinált kicsi hordót is, olyat, hogy háromféle ital megyen beléje. Butorát, asztalát, székeit, falitékáját maga csinálja, — „a mikor ráérő ideje van“.

— Nagy mester kigyelmed!

— Nem is nyugszom addig, a mig egy dudoló masinát nem csinálók! — fogadkozott az öreg magyar, mosolyogva. Mert, hogy fonográf-fal is jártak már a faluban az urak, nótát szedtek s az a masina nem hágy néki nyugtot azóta.

Ugyancsak magyar-bikali földmives ember Kozma Kis György. Ő faragja, ő fösti a temetőbe a fejfákat, tud, ha kell, száz fajtát is, csak ráérjen; himes széket is tud.

Hát a ketesdi ezermester. Kis Lőrinc Ferkó! Házukat apja, Kis István Ferkó építette, ő pedig tud mindenhez. Fialtal legénykorában becsukták, mert féktelen ügyességében hamis pénzt is próbált csinálni, de a mióta kiszabadult s hazakerült, nincs a faluban munkásabb, böcsületesebb ember. Ácsmunkát még apjától tanult s aztán a többit: asztalosságot, esztergályosságot, lakatos mesterséget, gépkovácsosságot, órás mesterséget. Csupa ügyesség, ötlet és furfang; kezdve a magakieszelte körfűrészelő masinától, kezdve a hátultöltő puskától, a muzsikáló óráig, csinál ő mindent; a télen kerekes mesterséget tanult hat hétig. Hunyadon, ott egy vándorszínésztől cserélt, egy szopós malacért, egy rozoga vén eisenstatti Weltz-féle órát, csinált rá mutatót marhacsontból, a szerkezetét is úgy kigyógyította, hogy vígan jár és muzsikál a régi óra. Most egy fotografáló masinát szerkeszt magának.

Vagy Körösfőn, mennyi a művészi készség Péntek Gyugyi Györgyben! Faragó földmives, a mikor ráér. Ez a család típusa a kalotaszegi fajmagyarnak, a böcsületeségnek, józanságnak, szorgalomnak. Anyja (a bonya, a

nagyanyja) 78 éves, de ma nincs itthon, oda van aratni, apja (a bopa, a nagyapa) 85 éves, — mialatt fiát várjuk haza a mezőről, ő beszél, a napon üldögélve:

— Nem nékem, tekintetes urfi lelkem, soha se pipa, se szivar nem volt a számban, részeg se voltam én soha. Szegény fiu voltam, de nem afféle torha. A mi kaszáló, szántó, magam szereztem. Hát úgy, hogy husz-harminc ökröt hajtottam Váradra, Gyulára, Debrecenbe, hála a jó Atyának, jól ment a kereset. Negyvennyolcban vettem az asszonyt, jól jártam véle is. Egyik szemével mindig pislantott rám az Isten.

A fia, hazakerülvén, megmutogatta, mivel foglalatосkodik télen, a mikor ráér. Csinál diszes osztovátát, bükkfából, himes guzsalszéket s fonókereket; gereblyét, kaszanyelet, kaszakötököt, iharfából, karosszéket, zsámolyt, ostor-nyelet, sulykot, vetélőt, gyertyatartót, pákulás poharat, mind himeset s mind másmit; tud a járomhoz, a min a rudfő, a bélfark, még a járomszög is gazdagon himes és füstve is van.

Híres nagy faragó volt Kis-Petriben a bíró apja: Tulogdi István Tasnádi.

— Biz ő kifaragott volna akár egy embert is — magyarázza a fia — de azt nem merde.

— Miért?

— Azér', — mondja a eszmadia, Simon János Tódás, — mer' a kit leképelnek, meghal az abban az esztendőben.

Sárvásárt ház alig akad, hogy valami művészt ne lennének benne; a himes uc'ajtók, a himes vetélők, vászonfeszítők hazája ez. Van ilyen kincse minden fehér népnek, vagy legalább is volt, „mig el nem mismásolta valaki.“ A kurátor, Balázs Ferenc Mátyás, esős időben, a mikor bészorul a házba a földmives, szeret füstögetni s takaros vetélőket, meg vászonfeszítőket farag bükkfából; gyűrűtartót, meg tükörrámát is csinált a lányoknak, a mikor fiatal volt: a tornácláb fagombját — s ez talán az ősi bálványfának visszajáró emléke, — kifaragta emberfejnek, — „ki is füstöttem fájnul, piros volt az orcája, bajsza, szeme fekete, a haja szőke, de eccer szénát csinálni voltunk, a gyerekek nekiálltak itthon bicsokkal, lefaragták.“

Szerelmesek a színbe férfi s asszony egyaránt. Vasárnap: templomozás idején, mintha tulipános virágerdő vonulna ki a templomajtón. A virágos tornácon a leány alig látszik, olyan színes, olyan virág ő is, a virágok közt. Piros a eszmadia is, de még arra is tulipán van varrva, zöld selyemmel. Színes, vidám a házban bévül is minden; piros, vagy zöld a kis ablak függönye, miniumos a zöld kályha minden eresztéke, színes díszítésű kancsók a fogason, piros és kék varrásu kendők a rudon, piros és kék a párnahajtás. Hogy a viselet mily szépségesen színes, azt leírni nem lehet, azt csak a szem sejteti. A hány forduló, megannyi színes kép a vidék is; távolban a hegyek tengerkék színébe olvadnak a meleg zöldek, közelben a kalászossárga táblák, a ház ablakokban, a kis kertekben a száz színváltozatban virító janistor (borsó-virág, szagos bükköny), fekete, lila, piros, sárga mályva, patkonca-virág, szalmarózsa, bazsarózsa, szekfű, viola, lilium, engemnefelejts, gyorgyina, rezedá, isziók, kabós, német szekfű, nevendula, bécsi cifrus, csikos fű, felfutó.

Nem hallgathatjuk el, hogy a festett bútoron van itt-ott oláhos szín és díszítés, habár, hogy a magyartól mit vett át a román s a románól, szásztól mit a magyar, olyan kérdés, a melyre határozott választ soha sem fogunk adhatni. Hanem a város és a város művészetgyilkoló gyáriparának hatása talán sehol sem síralmasabb, mint ezen a kincses vidéken, mert itt látjuk naponta, nyomon kísérhetjük a pusztulást. Elég egy országos vásárt végigjárjunk, például Bánffy-Hunyadon. Végig a nagy utcán s a templom környékén, hol áll, hol megyen a kirakóvásár, de hasztalan keressük azt a helyipart, a miben művészetre lelhetnénk. Valaha volt, ma már nincsen. Az egyetlen fodorvászonból kínál még egy-egy keveset néhány arra szorult

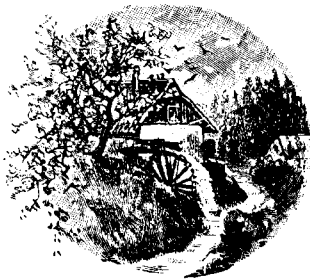
nénike. Varrottast nem árulnak, nem kell az itt senkinek, a kinek még van s még be nem hordta, az viszi be, a kolozsvári hetivásárokra a művészi írás után való varrottast s ma-holnap nyoma sem marad Kalotaszögében: ősi butor, vagy valami szép festett, nincsen, mert a ki be nem éri a gyárilag tákolt holmival, az manapság már csak „mondva-csináltathatja“, alkura. A viselet?....„Kezd hagyni már a piros csizma színe is“, — az ingváll helyett városi rékli, a muszuj, bagazia helyett bolti szoknya. Egy-egy régi öreg sajnálja az ősit, de a mai nép tágít a fenyegető szegénység elől. Az úri osztály, mondjuk az intelligens osztály, egyáltalában nem törődik a népművészettel. Mintha nem látná, vagy talán nem is látja, mert úgy megszokta maga körül, mert annyira nem érti, se fejlesztésére, se megmentésére, csekély kivétellel, nem cselekszik semmit.

A kapzsi kereskedői szellem, sajnos, szintén elég fogékony talajra talált, a különben is szívesen piacos természetű népnél, bár menti őket a szükség, a megélhetés nehézsége. A mit maga a nép nem hord piacra, viszi a szemfüles zsidó, ha egy kis haszna kerülhet rajta. A mikor Bogártelkén a szép himes orsónehezítő-karikákat és kaptisztitókat gyűjtöttük, a zsidó-boltos ferde szemmel nézte munkánkat, végre is kitért belőle a méltatlankodás, németül panaszkolta, hogy mit rontjuk mi az ő üzletét. „Ha én azt tudom, — mondá — hogy az ilyen parasztszemétnek is van valami keletje Pesten!...Egyezzünk meg. Az urakat meghúzzák itt érte, én felehaszonra, néhány krajcárért összeszedek mindent, a mi a faluban van. Tavaszkor lehet ezekkel beszélni. Olyankor nincs ötven krajcár az egész faluban!...“

A varrottas — bár akad a férfiak között is egy-egy „cíhere“, aki tud a tűvel bánni — a fehér nép művészete. Csodálatos, bár ismeri s tapasztalja hasznát, mennyire lenézi ezt a munkát a férfi. A kenderhez, például, hozzá sem nyulna, a vékás, vagy félvékás földet csak megugarolja, megforgatja a kender alá, de egyebet semmit, legfőljebb, hogy még a szekérral behordja a termést. A többi az asszony munkája.

Ime, ez a felolvasás is azt tanúsítja, hogy a népművészet tanulmányozása mennyire hálás és hogy mennyi reneteg kincset rejt magában.

Figyelő.

Kirándulás a hidegszamosi villanytelephez.

Ha valamely kiránduló hely a tájszépségen kívül egyebet is pl. valamely történeti nevezetességet vagy tanulságos ipartelepét kínál megtekintésre, kétszeresen alkalmassá válik, hogy vonzóerővel bírjon és így nagyobb látogatottságnak örvendjen.

Ilyen szempont alá esik a Hidegszamos községtől mintegy $\frac{3}{4}$ órányira

fekvő villanytelep megtekintése, hová az ősszel kirándultam. Mult évi szeptember hó 15-én indultunk reggel 7 órakor kocsin Szászfenes és Gyalu érintésével Rekető felé; $1\frac{1}{2}$ óra-kor már regényes erdei útra tértünk, 9 órakor pedig az ugynevezett *Vágott kő*-szoroson át vizesést, bájos völgyeket, gnájsz-sziklákat, majd kitáguló lapályokat véve szemügyre, Hidegszamos községbe értünk, hol a nagy fűrész-telep táján a Hideg- és Melegszaamos egyesül.

Az ősznek is meg van a maga költészete s a vackorral terhes fák, a százféle szint váltó lombdők sárga, vörös, barna, zöld foltjai, a zugó Szamos hömpölygő hullámai s a szürkés szikla-alakzatok itt-ott egész kedves összhangban tárták elénk a váltakozó tájképeket.

Egyszer csak a Riska patak beömlése után hatalmas erdőborította hegyek tövében kibontakozott a villanytelep zakatoló lokomobiljaival, nyaralóival, vendéglőépületével és épülőfélben lévő nagy turbina- és gépházával.

10 órakor érkezünk meg s azonnal a gépapolók fedél alá került lakásait, majd a turbinák befogadására készített hatalmas kőépítményeket néztük meg.

Vigan mozgó sikló szállította az anyagot az 50 m. magasan fekvő vízfogó medencéhez, mely masszív gránitkockákból volt kirakva és éppen betonozták a belsejét. 1·20 m. átmérőjű vascsöveken fog a víz e medencéből a turbinákhoz vezetődni.

800 munkás dolgozott ezen a telepen; albánok, szerbek, macedonok, horvátok, olaszok; sokan fezzel fejükön, vörös övvel derekukon.

Egy helyen mély árkokban, térdig a talajvízben állva hányták ki a finom homokot, másutt pedig hevenyészett vízvezetékek segélyével avagy drótkosárban folyt a kavicsmosás.

A vendéglőben elköltött elég jó ebéd végével kikocsiztunk a zsilip vagy gátkészítéshez, mely az ugynevezett *Olasztelep* közelében a közp. villanyteleptől 4 km.-nyire fekszik. A betontéglával kirakott, porcellánmedencéhez hasonló gátesatorna kanyarulatai a sziklaszilárd gránitgátfalon át fogják a vizet az 1·5 m. átmérőjű hatalmas betoncsövekbe vezetni, melyek $3\frac{1}{2}$ km. hosszúságban összeróva a Szamos melletti hegyoldalban vannak lefektetve; hol szikla-alagutakon, hol földdel befedett mély árkokban, mint valami óriási kigyó, húzódik hidakon, védőfalak mentén a fentebb említett víztartóhoz.

A zsilipkészítés munkálataiban hosszasan gyönyörködve, megtekinttem az Olasztelep kis kápolnáját, melyet szép barna fiatal leány nyitott fel, unokája a 76 éves Pezzanonak, ki a telepen még egyes-egyedül beszél az olasz nyelvet.

A többi itt élő olasz eredetű családok Buzzi, Rizzi, Trettere stb. nevének. de már őseik nyelvét elfelejtették; oláhul beszélnek, de róm. katolikusok. Vajjon meddig? Érdekes a kis templom oltárképe, olasz és latin imakönyvei, ámde ott van az egyik padon kinyitva az oláh biblia, míg a többi könyvek összetéve egymáson fekszenek. A Rekető vizével bővült Hideg-Szamosnak az éppen épülő zsilip-örhánál a csővezetékbe beömlő vize most még saját medrében folyik, ámde nemsokára a kőgáton fog alázuhanni, mesterséges vizesést alkotva, hogy a felső víztartóig s onnan le a turbinákhoz hatolhasson. A hegyoldalban élénk munka és mozgalom uralkodott; kis

vágányon siklottak az anyagszállító talicskák; emitt kavarják a betont a szepesiek, amott készítik a deszkavázakon formába öntött betonból talián munkások az óriás csöveket; itt fejtik a sziklát, ott falaznak a kőművesek; hordják a porondot, mossák a kavicsot, öntözik a földet..... s a mozgalmalms összkép keretében az olasz munkavezetők s a magyar felügyelők mellett a nyelvek egész bábeli zürzavara hatol fülünkbe. És ime a hangyabolyyszerűleg nyüzsgő munkáshad mégis fennakadás nélkül tervszerűen dolgozik.

A vállalat vezetője *Lenarduzzi* Beppo; a város részéről *Benyó* mérnök, a Ganz-cég képviselőjében pedig *Ábel* mérnök teljesítik a szakellenőrzést; *Póczy* Mihály városi főmérnök pedig hetenként kiszáll a munkálatok felülvizsgálatára.

Egy ilyen kommisszióhoz csatlakoztam én is, a mikor a helyszínén meggyőződhettem a telepen folyó munkálatok felől. Gyönyörű lomberdők övezik a telepet, mely érdekes kirándulóhelyül kínálkozik a villanyos-művek befejezése után is, mely most már végéhez közeledik.

Persze a csövezeték jórészt föld alá kerül, ámde a gépház, a zsilip, a víztartó s egy különösen elmésen épített átjáró hid jövőre is megtekinthető lesz. Említett viaduktnál mintegy biztosító szelepül szolgáló szellemes találmányú vízelvezető aknák vannak alkalmazva a fölös vízmennyiség semlegesítésére.

* * *

A korán reggel induló kocsí 3 óra alatt a telepre érkezhetik, hol a látnivalók megtekintése után Reketóba lehet hajtatni ebédre s aztán ebéd után visszatérve, az Olasz-telepnél a kocsiról leszállva $\frac{3}{4}$ óra alatt kellemes sétát tehetünk a 4 km.-nyire fekvő közp. telepig.

Miként a révi szorosban a Kőrös, akként itt a hidegszamosi szorosban a hasonló nevű folyó mentén vezet az út erdőborította hegyek között, melyeknek egymásból kibontakozó, a révinél szolidabb panorámája szintén tájszépségeket rejt magában s a villanyos-művek megtekintésével kapcsolatban egy nap alatt kényelmesen megjárható kirándulóhelylyé válhatik Kolozsvárról.

A villanyosmű éppen a Hideg-Szamos és Reketó község közt elvezető útvonal kellős középpontján fekszik és nemcsak műszaki szempontból érdekes, hanem a laikusok előtt látványosság számba is megy.

Miután Hidegszamos és Melegsamos községekben, továbbá Reketóban erdőőri házak állanak a turisták rendelkezésére, tehát e vidék kiránduló helyei közé a villanytelep megtekintése más kirándulás keretében is kényelmesen beiktatható. Majd aztán a magurai nyaralóhely és Béles bevonásával Kolozsvármegyének ezt a kies részét is föl lehet turistailag dolgozni az utak színes jelzése, kilátópontok fölkuatása, útmutató táblák fölállításá és később talán a havasi kirándulók részére alkalmas ponton építendő turista-kunyhó létesítésével. Ámde addig is, míg a nemsokára ünnepélyes megnyitásra váró villanyos művekkel kapcsolatban, írásban és képbm részletesebben is ismer-tethetjük ezt a kedves vidéket: azzal hívjuk föl reá a közfigyelmet, hogy az E. K. E. kirándulásai közé készül fölvenni ezt az új látnivalóval gyarapodott, de turista szempontból is érdemes kirándulóhelyet.

Ekefalvi.

Különfélék.

Fölvívás a Czárán-emlék javára!

A föld gyomrában és a vizek mélyén, hegyen és völgyön, erdőn és mezőn használatlanul heverő kincsek hazája: ez Magyarország! Mint Afrika belsejébe, olyan ismeretlen földre, de csaknem olyan félve is, jön ide a külföldi, hogy honunkat az iparnak, a tudománynak és a természet szépségeit kutatóknak hozzáférhetővé tegye. És az idegen viszi el innét az anyagi és az erkölcsi javakat, és elviszi egyszersmind a mi gyámoltalanságunk, a mi elmaradottságunk hírét. Nem látja meg közöttünk a jót és a nemeset, mert hiányzik belőle a szeretet nemzetünk iránt; és nem is érti meg mentségeinket, mert nem ismeri történetünket.

Használatlanul heverő kincseinknek nem kis része azokban a természeti szépségekben van, a melyeket senki sem élvez vagy azért, mert senki sem törődik velük, vagy azért, mert hozzájuk senki se férhet. Közönbösen nézzük a távolból a hegyek óriásait, és nagyon kevésben közülünk kél a vágy, hogy minden lehető alkalommal elmeneküljünk a megszokott falaknak börtönéből. Honfitársaink közül nagyon kevesen sietnek repeső szívvel a fenyvesek közé s a bércoromra, a honnét könnyezve látnák, a magyarok istene mily szép hazát adott nekünk! Talán félnek, hogy onnét a szégyent s a lelkifurdalást is elvinnék magukkal, hogy ily remek hazára ily méltatlanok maradtunk!

Természeti szépségek dolgában a földnek kevés darabja van hazánkhoz fogható; de nincs a művelt világnak népe, a mely honának természeti szépségeit oly kevéssé becsülné meg, mint a magyar; a mely oly keveset tett volna eddig, hogy annyi szépségnek anyagi és erkölcsi hasznát vegye. A gyönyörködés a természet szépségeiben gazdagabbá tesz és jobb hazafivá. Ezer éve lakunk e földön és ma se hódítottuk meg magunknak. Nem a miénk, mert sok, sok részét

nem hódítottuk meg meg sem a magyarságnak, sem az iparnak és a mezőgazdaságnak, sem a szép élvezetének, sem a tudománynak.

A hazának egy-egy darabját foglalja el minden magyar, a ki amott a hegyekben, az erdők között, a barlangokon át utakat tör, hogy elvezesse testvéreit egy-egy bércoromra, a melyet magyar talp még nem érintett, a melyen magyar zászló még nem lengett soha.

Ránk nézve a turistaság az ezer év előtt félbemaradt honfoglalást jelenti. Azok között, a kik csákánnyal és hegymászó bottal a kezükben foglalják el újra a hazát, *Czárán* Gyula volt az elsők egyike s a legnagyobb. Úttörője a Bihar hegységben, a Kőrösök forrásvidékén a magyar turistaságnak; előfutárja a geológiának, a földrajznak és minden természettudománynak, a mely *Czárán* Gyulának fogja köszönhetni, hogy azokon a vidékeken megvetheti lábát és hozzáfoghat a tudományos kincsek bányászatához.

Hogy ki volt *Czárán* Gyula és mi volt ő nekünk, azt a magyar közönség csak néhány év óta kezdi látni és még csak ezután fogja igazán belátni mikor ő már nincs közöttünk. A hallgatag önfeláldozás másokért és a hazáért; a lankadatlan munka és az érdemekben gazdag szerénység; vezető elme és alkotó gondolat, mások mögött szinte titokban meghuzódva! El se tudjuk képzelni, hogy ki fogja őt pótolni nekünk. Halánkat iránta a tűnő évek csak növelhetik; és nekünk mindig nehezebbé váland, leróni tarozásunkat.

Siessünk tehát méltó emléket állítani néki. A révi szorosnak turista-föltárása az ő alkotásai közül egyike a legutolsóknak és talán a legkönnyebben hozzáférhető a nagy forgalom számára. A budapest-kolozsvári vasút vonalán robogva, naponta százan meg százan időznek legalább néhány percig a Révi szorosban és ámulva szemlélnek a Sebes-Kőrös zúgó

habjai fölött szédületes sziklák csodás alakjait. Midőn majd kitekintenek a száguldó vonatból, a tulsó parton a Czárán-émlék intsen feléjük. És ők áhitattal gondoljanak az emlék látára arra, hogy ezen a tájon *Czárán* Gyuláé az oroszlánrész az új honfoglalásban.

A ki barátja a természetnek; a ki tudja méltatni az igazi nagyot, mely míg élt, elhárított magától minden halát és dicséretet; a ki tud érezni velünk magyarokkal: az adja filléreit a Czárán-émlékre, mert azzal kötelességet teljesít.

Kolozsvár, Mátyás-ház.

*Az Erdélyi Kárpátgyesület
Czárán-bizottsága.*

A torjai barlang meséje.

Torja barlangjáról mondok el egy mesét,
Talán nem is mese, hanem igaz beszéd;
Én csak versbe szedtem, arra van csak gondom,
Hogy hiven mondjam el, mikor ezt elmondom.

Torjai vár ura van most az eszemben
S bálványosi várur, aki lakott szemben,
De nem jó szomszédok, összekülönböztek,
Rettenőt gyűlölet, konkolyt vete köztük.

A torjai várnak hét hajadon lánya,
Bálványos hat fia leleskedik rája.
Hatot meg is ejtett, a hogy epret szednek,
Tatárnak eladják. — Baja nem lett — egynek.

Baja nem lett annak, a ki legkisebbik,
Hetedhét országban a legeslegszebbik,
De ezt hová tegyék, de ezt hová rejtsek?
Urfiak valahogy szegényt meg ne ejtsék?

Elviszik, elrejtik a „Büvös Torjába”,
Hol csontvázak asznak, heverve sorjába.
Halál barlangjában új életet él ő,
Oda be nem mehet, csak halni, más élő.

Rajta ki nem fog már a fullasztó méreg.
Sőt szebb virulása liliummá éled,
Bálványosi ifjak míg reája lestek,
Szemei tüzétől szerelembe estek.

Megy a legnagyobbik, bemegy a barlangba,
De ki nem jön többé. A többi se hagyja,
Nem tud ellenállni a büvös varázsnak,
Mint szerelmes galamb a kigyó marásnak.

Mind is odavesznek. De a legkisebbik,
Ki még szerelemtől nem is tud semmit,

Alighogy belépett a nagy barlang száján,
Valami meleget érez szive táján.

Valami égetőt az ajkán is érez,
Forró, puha kebel tapad az övéhez.
Nyakára fonódnak alabástrom-karok,
Érzi, hogy a vére, mint vulkán, kavarog.

Sokat nem tűnődik, hamar ölbe kapja,
A csoda leányzót kiviszi a napra:
Ottan látja meg csak minden csoda — báját,
S tán most is csókolja csókra álló száját.

Szikulus.

Az E. K. E. f. évi első kirándulása.

A Kányafőre, a Bükkbe és Maros-ujvárra tett ugynevezett „szemle“-kirándulások után f. évben az E. K. E. első hivatalos kirándulását ápr. 16-án rendezte a kányafői turista vendéglő megnyitása alkalmából. A kikelet friss zöldségében megzsenedülő erdők, mezők, az első tavaszi virágok varázsserejű illata élénk ellentétben állottak az Öreg-havas és a Gyalui hegylánc hóborította remek panorámájával. Az erdőn át érkezők társasága nemso-kára a kigyózó úton fölmászók csapatával gyarapodott és vidám ozsonázás után lelki gyönyörűséggel élvezték a kirándulók egyfelől a lemenő nap sugaraiban ragyogó tájképet, majd másfelől a város utcáin fölgyűlő lámpák nyomán kelt lebilincselő benyomásokat. Az E. K. E. nagy gonddal ujonnan rendbe hozatta az utakat, új konyhát építtetett, a szerpentin alján kaput állíttatott és pihenőhelyekről gondoskodott; ajánljuk is e kedves üdülőhelyet az E. K. E. tagok pártolásába.

Koszoru a háztetőn.

Néhány szamosmenti és borgóvölgyi községben és alkalmasint más vidéken is, a hol románok laknak, bájos népszokás él a szépséges oláh leányok között. Szent János ünnepének szombatján kimennek a határba, mezőn, erdőszélen mindenféle

virágot szednek, a virágokat koszorúba kötik és hazajövet minden leány a maga koszorúját a háztetőre dobja. Ha fönt marad a koszorú a háztetőn, akkor a leány még abban az esztendőben férjhez megy, ha leesik, el lehet készülni rá, hogy jövő Szent János napjáig pártában marad. Ósrégi pogányszokás maradványa lehet ez, mikor még nem templomokban imádkoztak az emberek, hanem kint a szabad ég alatt. Tömjén helyett virágillat, kórus helyett madárdal.

A leányok szokását átvették a legények is. Koszorút kötnek ők is és kiki nevet is ad koszorújának. Gáfta, Tekla, Flóra, Arisztina . . . mindegyik annak a leánynak nevét, kit élete társául szeretne. A koszorúkkal azután a leányos ház elé vonulnak és földobják a háztetőre. Ha leesik a koszorú, hiába legyeskedik a leány körül, mert nem lesz az övé soha sem; ha fönt marad, akkor folytathatja az udvarlást, mert az isten is úgy akarja, hogy az a leány az övé legyen.

Igy azután természetes dolog, hogy ahol szép leány vagy gazdag ember leánya lakik, annak a háza előtt négy-öt legény is szerencsét próbál. Akinek leesik a koszorúja, azt a többiek kinevetik, el is kotródhatik onnan mennél hamarabb; akié fönt marad, arra meg irigykednek. De az is megtörténik, hogy két-három legénynek is fönn marad a koszorúja a háztetőn. Ezek aztán vetélytársak, halálos ellenségek lesznek és nem egy fejbeverésnek, megkéselésnek a koszorú a háztetőn az oka.

A Báró Brukenthal-féle muzeum Nagyszébenben.

Ki ne hallotta volna legalább hírből a régi rézmetszeteiről és gazdag éremgyűjteményéről nevezetes nagyszébeni gyűjteményt, mely 1903-ban ünnepelte százéves fennállását. Brukenthal Sámuel 1802. jan. 3-án kelt végrendeletével vette meg annak az alapját, kinek egy évre rá bekövetkezett halálával a szébeni ág. evang. gimnázium tulajdonába kerültek a muzeum első alapjául szolgáló irodalmi és műgyűjtemények és azok fenntartására és gyarapítására 36.000 forint készpénz.

A 82 éves korában elhunyt nemeszívű és nagy műérzékkel megáldott nagy alapító több mint egy félszázadra terjedő idő alatt — a rendelkezésére álló dús

anyagi javak kellő felhasználásával — egész házi muzeumot hozott létre, mely szellemi és anyagi műkincsek az általa annyira szeretett szász nép köztulajdonában az erdélyi részek legszámottevőbb kulturintézetévé nőtte ki magát.

Érdekes katalógust adott ki az intézetről Csáki muzeumőr 1895-ben, mely szerint már akkor az alapítványtőke a 120.000 forintot meghaladta.

Az idegenforgalmi szempontból is fontos kulturális alkotásra vonatkozó legújabb statisztikai adatok a következők, u. m.

1904. év végén a muzeum állapotát alábbiakban ismertettjük:

1. Könyvtár	105,867 kötet
2. Képtár	1,250 darab
3. Rézmetszetyűjtemény {	607 ív 122 kötet
4. Gipszöntvény	209 darab
5. Régiségtár	3,950 „
6. Kéziratgyűjtemény	1,089 „
7. Éremtár	50,404 „
8. Ásványgyűjtemény	3,782 „

Összesen: 167,280 darab.

A múlt év folyamán 228 kikölcsönző 1665 kötet könyvet vett igénybe.

A képtárt 1904. évben 2510 egység látogatta.

Az állami segílyt nem élvező muzeum múlt évi

bevétele	18,502 korona
kiadása	17,154 „

Ebből a rövid vázlatos ismertetésből is kitűnik, hogy a Báró Brukenthal-féle muzeum kulturhivatást teljesít és a Nagyszébet fölkereső idegen utasok figyelmére érdemes.

E tekintetben különösen az érmek, ötvösmunkák és egyéb dísz tárgyak gyűjteményesortjára utalunk, melyek közt sok az erdélyi vonatkozású műkincs s ezek sorában is nagybecsűek az úgynevezett ó-szász ékszerek, díszkelyhek és poharak.

E téren persze még sok összegyűjteni való volna a szász családi ereklyék és a templomi szerelvények kiállításával, melyek az idegen turistára még nagyobb vonzóerővel bírnának. A szász nők és

férfiak díszes övgyűjteménye, a mellcsattok, nyakláncok, hajtűk, dísztalak stb. sok tekintetben néprajzi jelentőséggel is bírnak. A Böcskai István erdélyi fejedelem címerével és 1605. évszámmal ellátott buzogány magyar történeti vonatkozású műtárgy.

A muzeumőri tisztet Csáki Mihály nagy buzgalommal tölti be.

A tőzegmoha, mint mesterséges növénytalaj.

Legtöbb gonddal járt eddig, sőt sok tekintetben kihivetetlennek bizonyult, hogy a havasi növényeket kitchessük kertjeink melegének, a nélkül, hogy el ne pusztuljanak.

Pedig, ha a hőt nem tűrhetik el és az erősebb napfény behatása alatt elhervadnak, azért a világosságot még sem nélkülözhetik.

De a kérdés tanulmányozása úgy látszik oda vezet, hogy ma már a havasi növényzet mesterséges tenyésztéséről lehet szó.

A havasi növény laza és szivacszerű talajt kíván, mint az orchideák csoportja.

Már most olasz kertészek kísérletet tettek a tőzegmohával. (Sphagnum), mely az erdők és hegyek ingoványán rugalmas, szivacsos, gyakran nagy terjedelmű moharétet alkot.

Rájöttek, hogy az ebbe a mohába ültetett havasi növény sokkal üdébben tenyészik és hogy a házi kert földjében is megőrzi havasi jellegét, megkapja az eleven zöld színt és hajt sarjakat, sőt virágzik is, ha ilyen mohaágyba ültetjük.

Ennek a fehér vagy rózsaszín moesári mohának ugyanis kétféle sejtjei vannak, u. m. klorofil és víztartalmu sejtek, melyek a legnagyobb szárazságban se veszítik el nedvességüket és a növényt a legmelegebb napfény behatása alatt is zölden tartják és elsárgulni nem engedik. Pávia fűvészkertjében, Genuában a Bucco-féle kertben említett mohából készült dombokon virit a déli verőfény teljes hevének kitéve a Soldanella, Androsacea, Artémisia glacialis, Arnica, Primivera stb.

Hasonlóképen követik e példát Firenzében, Pallanzában és másutt, a legnagyobb sikerrel.

Ez vezette Correvon Henrik, jeles genfi botanikust is arra, hogy a tőzegmohával kísérletet tegyen és ime fényes siker követte fáradozásait.

A következő növényeket ültette tőzeg és száraz tőzegmoha humuszába u. m. Arnica montana, Gnaphalium Leontopodium, Leucanthemum alpinum, Androsacea Helvetica, Parnassia mysorensis, Saxifraga aizoides, S. Carpathica, S. Stellaris, Soldanella alpina, Astrantia minor. S jóllehet e növények egyrésze kovás, másrésze meszes talajban érzi jól magát; egyik friss és nedves, másik száraz helyeken tenyészik, mégis a tőzegmohában valamennyi kitűnően prosperált és hatalmas fejlődésnek indult. Az 1896-ban rendezett svájci nemzeti kiállításon már olyan gyönyörű virágzásban lévő havasi növénycsoportot lehetett bemutatni több mint száz, 20 cm. átmérőjű és 10 cm. mély virágládában, e szerint a mesterséges módszer szerint, hogy jutalmul aranyérmét kapott.

Az az érdekes, hogy még a rokonfajok is, mint pl. a Geranium argenteum et cinereum, a Linaria alpina et petraea kinézésükre nézve nemhogy közelednének egymáshoz, de még távolodnak egymástól a közös talajban. Ez a tenyésztési mód úgy Angliában, mint Nyugat-Franciaországban, a Rivierán (különösen Cannes-han) tökéletes sikert ért el.

A felerészben valóságos tőzegből és szárított szfagnumból előállított humusz nagy medencékben állandó öntözés alatt áll rendelkezésre a Genf fölött lévő ugynevezett Chêne-Bourg nevű magaslaton fekvő kertben. Ez a havasi kert egyik kedvenc kirándulólhelye a genfi turistáknak, mely 20 pernyi vasutazás után a város központjából könnyen elérhető. — Svájcban e kérdés legbuzgóbb apostola maga Correvon Henrik, kinek a „La Nature“ című folyóiratban e tárgyban megjelent közleményéből vettük át e sorokat.

EGYESÜLETI ÉLET.

I.

A febr. hó 13-án tartott vál. gyűlésen Heppes Miklós első alelnök özv. Cserey Jánosné, György Aladár és Czárán Gyula elparentálása után a tisztikari tanács sürgős intézkedéseit terjeszti elő.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után Kovács Géza főtitkár tette meg jelentését a központi iroda működéséről és az egyesület 3 havi életéről. Előkészítették az 1906. évi arcképes igazolványok kiadását. A tagok részére számos hírlap és fürdő kedvezményt eszközöltek ki.

December hónapban igen sikerült előadást rendeztek, mely alkalommal a szombatosok egyházi énekeit mutatta be Major J. Gyula zeneszerző.

A főtitkár jelentésének jóváhagyó tudomásul vétele után Merza Gyula főpénztáros tett jelentést a pénztár állapotáról, mely szerint az utolsó negyedévben a pénztár forgalom összesen 5329 kor. 26 fillér volt, a kiadások levonása után január hóra áthoztak 1378 korona 4 fillért. Tudomásul szolgál.

Az Uránia egyesület kérésére utasította a választmány az elnökséget, hogy az erdélyi fürdők, Kolozsvár és Rév környékének képeit kölesönözze ki az egyesület. A téli sorozatos előadásokra vonatkozólag f. hó 6-ára kitéjték a dr. Cholnoky előadását, a hó végére pedig a Ruzitska Béla dr. és Szádeczky Gyula dr. előadásait.

A révi barlang felévi számadásainak jóváhagyó tudomásul vétele után megállapították a tovább fejlesztés és kutatás módjait. Kiléptt tagok törlése után felvettek 27 új tagot. A muzeumok főfelügyelőségének javaslatára előfizettek 3 művészeti folyóiratra. Az E. K. E. pezsgő százaléka fejében befolyt 71 K. 40 fill. kimondották a többi iparcikknek jutaléka beküldésének megsürgetését. A bukaresti kiállításon idő rövidege miatt az egyesület nem vehet részt.

Főtitkár jelenti, hogy az egyesület által Hódmezővásárhelyen és Kecskeméten taníttatott székely gyerekek jelesen tanulnak, továbbá már megkezdődött a kirándulások iránt való érdeklődés, mert külföldről is több megkeresés érkezett. A husvétii szünidő alkalmával a nagybányai iskola fog Kolozsvárra érkezni.

Több apróbb ügy elintézése után kiküldötték a Czárán emlékbizottságot és az elnök életése után az ülés véget ért.

II.

Április 3-án tartotta az E. K. E. igen érdekes tárgysorozattal rendes havi választmányi ülését. Heppes Miklós első alelnök elnöklése alatt.

Jelen voltak: Aszlán László bankhivatalnok, Csifó Salamon unit. lelkes, Dax Adolf máv. felügyelő, Eisler Mátyás dr. egy. m. tanár, Gyöngyössy Béla erdőfelügyelő, Heppes Miklós táblai tanácselnök, Incze Gerő táblai bíró, Jékey Dániel törvényszéki bíró, Márki Sándor egy. tanár, Melitskó Frigyes máv. felügyelő, Orbók Mór igazgató, Magyar Endre igazgató, Pap Mihály ezredes, Sárdi Lőrincz ellenőr, Schönberg Miksa kereskedő, Szádeczky Lajos dr. egy. tanár, Tanács József gyógyszerész, Török Imre dr. főorvos, Versényi György dr. tanár, Weisz József dr. ügyvéd, K. Fodor János titkár, Merza Gyula főpénztáros, M. Kovács Géza főtitkár. Jegyzett Merza Gyula főpénztáros.

Az elnök jelentést tett ama újabb csapásról, amely az egyesületet Prielle Kornélia színművésznő elhunytával érte, aki az egyesületnek alakulásától kezdve alapító tagja volt és az E. K. E. minden mozgalmát élénk figyelemmel kísérte. Az egyesület annak idején mély gyászának jeleül a gyász lobogót kitézte a Mátyás ház homlokzatára.

Elnök jelentést tett továbbá a Dunky fivérek szép adományáról is, akik Czárán Gyula nagyított fényképét ajánlódokták az egyesületnek, továbbá arról, hogy az Első Magyar Általános Biztosító Társaság 200 koronával belépett alapító tagnak. Ez is nagy örömet keltett, mert az említett biztosító intézet egyedüli a hazai intézetek közül, mely turisztági törekvéseket támogat. A választmány jóváhagyólag vette tudomásul az elnöki bejelentéseket és intézkedéseket s egyben köszönetet szavazott a Dunky cégnek, s az Első Magyar Általános Biztosító Társaságnak adományaikért.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után M. Kovács Géza főtitkár tette meg tartalmas jelentését az egyesület 2 havi életéről, melyet a választmány jóváhagyólag tudomásul véve, a további intézkedésekhez a felhatalmazást megadta.

Ezután Merza Gyula főpénztáros számolt be az egyet pénztári állapotáról, mely szerint a január havi bevétel 2257 K. 38 f., február hónapban befolyt 2106 K. 39 f., átvitel március hóra 1217 K. 85 fillér volt és az egyesület összes fizetési kötelezettségeinek eleget tett.

Majd ismét a főtitkár tett jelentést arról, hogy Torda város tanácsával tárgyalásokat folytatott Torda környékének

rendszeres turistasági feldolgozása és térképelése érdekében. A választmány a tisztikari tanács javaslatára, tekintettel arra, hogy Torda városa a kért anyagi támogatást megszvavazta, utasította az irodát, hogy a munkálatokat hajtsa végre. Jelentette továbbá, hogy a Czárán emlékbizottság ülést tartott és annak határozatából márc. 3-án igen sikerült hangversenyt rendeztek, melynek tiszta jövedelme 468 korona volt.

A közreműködőknek, továbbá a felülfizetőknek köszönő-iratot küldöttek; Voigt Herman mérnök petroszi egyesületi tag, megakarja a Galbinában a nagy halott emléket örökíteni és erre a célra 200 kor. gyűjtését helyezte kilátásba. Választmány örömmel vette tudomásul a jelentést és a Galbina emlékre vonatkozólag egy újabb bizottságot küldött ki.

Főtűtár jelenti, hogy egy nagyobb angol társaság készül Erdélybe. Választmány utasította az elnökséget, hogy annak idején egy fogadó bizottságot alakítva, a külföldi vendégek kalauzolása érdekében, minden lehető kövessen el.

Jóváhagyólag vették továbbá tudomásul a révi osztálynak intézkedéseit és igen nagy örömet keltett az a bejelentés, hogy remény van a révi vasuti megállóhely létesítésére; a feltárási munkálatok folyamatban vannak most is.

Elfogadták Bodor Lászlónak E. K. E. jelzésű levelező-lapok kiadására vonatkozó ajánlatát és egyben utasították az irodát, hogy a mult évben tervezett képes levelező-lap kiállítását rendezze meg és a turista vendéglőkben hozzon forgalomba egyesületi levelezőlapokat. 2 könyvadmánynak bejelentése, 7 tagnak törlése és 52 új tagnak felvétele után elnök az ülést bezárta.

Adakozás néhai Radnóti Dezső síremlékére.

— Ötödik közlemény. —

Biró Kálmáné Budapest 2 kor., *Butyi* Árpád Kolozsvár 50 fill., *Cabdebo* Géza Arad 4 kor., *Csapó* Dezső Darvas 2 kor., *Dancziger* Dezső Botfalva 2 kor., *Dax* Adolf Kolozsvár 2 kor., *Dessouffy* Emil Nagykáta 5 kor., *Dózsa* János Brassó 1 kor., *Döry* Irma Mihályi 3 kor., *Dunky-Fiverek* Kolozsvár 10 kor., dr. *Eisler* Mátvás Kolozsvár 1 kor., báró *Feilitzsch* Arthur Kolozsvár 30 kor., *Gál* József Brassó 1 kor., *Gáspár* Gyula Marosvásárhely 2 kor., *Guzman* János Ó-Radna 3 kor., *Haller* Rezső Kolozsvár 5 kor., *Havass* Pál Mende 5 kor., *Herman*

Ottó Budapest 10 kor., *Ilyés* József Debrecen 2 kor., *Ineze* Gerő Kolozsvár 5 kor., *Jánó* Lajos Brassó 2 kor., *Józán* Miklós Budapest 1 kor., *Z. Knöppfler* Károly Topánfalva 2 kor., dr. *Korh* Ferenc Budapest 2 kor., dr. *Kossa* Gyula Budapest 2 kor., *Lénárt* József Magyaró 3 kor., *Littauer* Mihály Baja 1 kor., *Magyar Fém- és Lámpa-áruggár* Budapest 5 kor., *Matis* Bálint Zajzon 1 kor., *Meller* Lszó Budapest 1 kor., *Merza* Gyula Kolozsvár 25 kor., *Módsi Takarékpénztár* 2 kor., dr. *Nádaskay* Béla Budapest 10 kor., *Novacek* János Botfalva 4 kor., *N. N. Szászsebes* 10 fill., *Pál* István Kolozsvár 2 kor., *Pálffy* Ernő Kolozsvár 2 kor., *Poresalmi* J. Vilma Kolozsvár 1 kor., *Reitter* József Kolozsvár 10 kor., dr. *Ruzsika* Béla Kolozsvár 6 kor., dr. *Rüll* János Mohács 2 kor., *Sólyom* János Kolozsvár 2 kor., *Steinitzer* Géza Nagyheeskerék 10 kor., dr. *Szádeczky* Lajos Kolozsvár 4 kor., *Szvacsiná* Géza Kolozsvár 5 kor., *Thalmann* Gusztáv Nagyszében 2 kor., *Tonkaiser* Antalné Mohács 2 kor., *Váruay* Ödön Kolozsvár 5 kor., *Wolff* Soma Budapest 5 kor. Eddigi gyűjtés 319 kor. 40 fill. összegével együtt 534 korona.

Gyűjtés a Czárán-emlékre.

Bartsch József. *Blaskovich* Árpád, dr. *Bereczky* Sándor Kolozsvár 1—1 kor., *Borsos* Árpád 50 fill., *Budialek* Ferenc 1 kor., *Cséry* István 2 kor., *Czárán* Géza Seprős, *Czárán* István Budapest 20—20 kor., *Dax* Adolf 2 kor., *Demetriovits* György, *Dózsa* Miksa 1—1 kor., dr. *Éjszaký* Ödön 50 fill., *Filész* Károly, *K. Fodor* János, *Fogarascher* Károly 1—1 kor., *Gáspár* Mór 50 fill., *Gáspárik* Zoltán 1 kor., *G. L.* 20 fill., *Halmecezi* Ágoston 1 kor., *Indig* Arthur 50 fill., *Jármay* Béla 3 kor., *Jelen* Árpád 1 kor., *Kis* Dávid Nagyvárad 4 kor., dr. *Kovács* Dezső, *Lasz* Lázár, *Leicht* János 1—1 kor., *Marinescu* Jenő 50 fill., *Melitskó* Frigyes 15 kor., *Molnár* Gyula 50 fill., *Molnár* Károly 2 kor., *Nemes* Győző 1 kor., dr. *Némethy* Gyula Nagyvárad 4 kor., *Nagy* Miklós dr. 50 fill., *Neugebauer* Elek 1 kor., *N. T.* 20 fill., *Pap* János 1 kor., *Papp* Kristóf 2 kor., *Papp* Mózes 1 kor., özv. *Péchy* Károlyné Nagyvárad 10 kor., *Rudich* Ákos 2 kor., *Sáhn* Sándor 1 kor., *Spiró* Emil 2 kor., *Szalay* István Szentcs 3 kor., *Szepessy* Pál 50 fill., *Szele* Ferenc 2 kor., *Tauffer* Gyula 1 kor., *Terray* István Rimasombat 5 kor., *Török* Gyula Dézna 10 kor., *Váczy* István 50 fill., *Wenger* István 2 kor., dr. *Veszprémy* Lajos 50 fill., *Wolff* Béla 1 kor.; vagyis összesen 135 kor. 40 fill., melyj összeghez hozzáadva az E. K. E. által rendezett hangverseny 468 kor. jövedelmét, a Czárán-emlékalap kitesz 603 kor. 40 fillétt.

Szerkesztő: **Merza Gyula**

Nyomtatott Gombos Ferencnél Kolozsvárt. Deák Ferenc-utca 12. szám alatt.

A szovátai Medvetó.

L.egrády Testvérek, Budapest.